

Tartu Ülikool

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Infoühiskond ja sotsiaalne heaolu

Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika eriala

Monika Mandri

**Isade tunnetatud mõju poegade isaks kujunemisel: noorte
isade enesemääratlused ja kogemused isadusest ning isa rollist peres,
kus kasvavad 4 - 12 -aastased lapsed**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Dagmar Kutsar, PhD

Tartu 2024

Autorideklaratsioon

Minu töö on koostatud iseseisvalt. Töös on kasutatud teiste autorite töid, uuringuid ning seisukohti. Kõik teiste autorite tööd, seisukohad ja andmed on viidatud vastavalt Tartu Ülikooli viitamisjuhendi järgi.

Monika Mandri

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Kirjanduse ülevaade	5
1.1. Isadus ja isaks kasvamine.....	5
1.2. Isa roll ja osalemise tähtsus	7
1.3. Hea isa, halb isa diskursus.....	9
1.4. Isa ja poeg.....	11
2. Probleemipüstitus	12
3. Metoodika	14
3.1. Lähenemisviis	14
3.2. Andmekogumisviis.....	14
3.3. Osalejad.....	14
3.4. Analüüsimeetod	15
3.5. Eetilised probleemid ja lahendused.....	16
3.6. Uurimusekäik.....	16
3.7. Uuriija refleksioon.....	17
4. Analüüs ja arutelu	18
4.1 <i>Isad räägivad isa rollidest laiemalt ühiskonnas ja peres</i>	18
4.1.1. <i>Roll ühiskonnas</i>	18
4.1.2. <i>Isa rollid oma perekonnas</i>	20
4.1.3. <i>Isad räägivad kodustest tegevustest lastega</i>	23
4.2 <i>Mälestused oma isast</i>	25
4.3. <i>Isad reflekteerivad enda ja oma isa isaks olemist</i>	29
4.3.1. <i>Sissevaade endasse</i>	29
4.3.2. <i>Võrdlus oma isaga</i>	31
5. Kokkuvõte	34
6. Summary	36
Kasutatud kirjandus	37
LISA 1. Intervjuu kava	40
LISA 2. Osalemise palve	41

Sissejuhatus

Isaks kujunemine on elukestev protsess, mida mõjutavad erinevad tegurid. Isaks saamine omakorda on seotud asjaoluga, kas mees üldse soovib isaks saada. Kui mees on valmis saama last, siis on ta edaspidi ka osalevam isa oma lastele (Kutsar, 2007). Lapsed vajavad mõlemat vanemat, sest isad nagu ka emad on lapse emotsionaalse heaolu arengu alustalad (Pediatric Associates of Franklin, 2023). Et lapsest saaks areneda täisväärtuslik täiskasvanu ja pojast hea isa oma lastele, on isa kohalolu ja osalemine lapse elus vajalik. Positiivne ja osalev isa loob oma pojale eelduse, et ka poeg on tulevikus hea isa oma lastele. Emad ja isad mõjutavad poegi erinevalt, isadele on loomumane anda pojale rohkem tegutsemisvabadust ning emad kipuvad pigem piirama poegade tegutsemisraadiust (Niiberg, 2006). Isad õpetavad poegadele ise vastutust võtma, kui neile anda rohkem tegutsemisruumi (Niiberg, 2006).

Ühiskonnas teadvustatakse isa rolli tähtsust ja isa olulisust oma perekonnale (Luik, 2008). Viimastel aastakümnetel on olulisele kohale tõusnud meeste probleemide teadvustamine ja meeste rollide tähtsustamine. Lambi (2004) väitel tunnevad mehed end jätkuvalt leivateenija rollis, kuigi naiste rollid on ajaga muutunud ja nende sissetulekud on meeste omadega juba põhimõtteliselt võrdsed. Seega ootavad ka paljud naised oma meestelt enamat panust laste kasvatamisse ja üleüldiselt rohkemat aja veetmist perega (Luik, 2008). Lambi (2004) hinnangul on isade osalus laste elus ajaga kasvanud, aga kasv on olnud pigem aeglane. Lapsed soovivad, et isad oleksid nende elus rohkem olemas, ka tänapäeva isad soovivad olla oma laste eludes osalevamad (Paolicchi, 2021).

Isaks olemine on muutunud ajaga üha individualiseeritumaks, st vähemat sõltumist ühiskonnas levinud traditsioonilistest isa ideaaltüüpidest. Individualiseeritus tähendab isaks olemise seostamist oma isikliku eluloo ja elutingimustega (Williams, 2008). Refleksiivne (mõtisklev, analüüsiv) isa, olles vähem kammitsetud ajaloolisest normatiivsusest, loob oma isiklikku isaks olemise praktikat/mustrit. See tähendab, et isad reflekteerivad enda isaks olemist läbi isikliku perspektiivi, mis on saanud mõjutusi oma isast (Williams, 2008). Käesolev bakalaureusetöö lähtub refleksiivseks isaks olemise arusaamast, püüdes heita pilku isade isiklikele perspektiividele isaks olemise kohta.

Käesoleva töö eesmärgiks on anda ülevaade isakuvandist noorte isade näitel. Eesmärgi saavutamiseks püstitasin järgmised uurimisküsimused: Kuidas käsitavad isad oma rolli ühiskonnas ja perekonnas? Millisena näevad uuringus osalejad oma isasid? Kuidas osalejad tõlgendavad isaks olemise mõjusid peres kasvavatele poegadele? Püüan mõista, mida isad mõtlevad ja tunnevad, olles isa rollis oma peres, meie ühiskonnas siin ja praegu. Tahan saada ülevaadet noorte isade arvamustest isaks olemisest ja isaks kasvamisest ning tunnetatud mõjutusest oma poegadele. Oluline on saada teada, millist rolli selles protsessis on mänginud nende endi isad. Töö põhineb neljal poolstruktureeritud intervjuul isadega, kelle peres kasvab 4-12-aastasi lapsi, sh vähemalt üks poeg.

Töö esimeses osas tutvustan valitud teemat lühidalt kirjanduse põhjal, sh mida on juba teada isaks kujunemisest, isadusest, isa rollidest ning lapse ja isa suhetest. Teises osas keskendun probleemile, mida uurin, ja selle olulisusele. Kolmandas peatükis kirjeldan uurimuse läbiviimisel kasutatavaid meetodeid ja lähenemisviise. Neljandas peatükis otsin vastuseid uurimisküsimustele ja esitan analüüsi tulemused.

1. Kirjanduse ülevaade

1.1. Isadus ja isaks kasvamine

Isaduse kujunemine

Igal inimesel on oma ettekujutus isast, oma isa kujund. Mees näeb ennast potentsiaalse isana, kelle kujundi on ta ise konstrueerinud oma tähelepanekute põhjal suhetes teiste inimestega. Allen ja Daly (2007) on kirjeldanud, et sotsiaalselt konstrueeritud isadusel pole ühte selget isaduse fenomeni, vaid on palju isaduse kujundeid ja tähendusi. Isadust kui sellist ei saagi ühtselt konstrueerida, see on erinevate kokkusattumuste, soovide ja valikute tulem. Sotsiaalselt konstrueeritud isadust on Vivien Burr (2003) tõlgendanud täpsemalt järgmiselt: isaks olemine on loodud suhetes teiste inimestega, näiteks juba noorel poisil on ettekujutus isast ja potentsiaalselt isaks saamisest, kus laps loob oma tähelepanekute ja kogemuste najal enda isakuvandi. Isaks kujunemist on Valdek Rohtma (2008) käsitlenud ka selliselt, et mehe kujunemine isaks on seotud olulisel määral oma päritoluga, perekonna ja suguvõsa kogemuste ning traditsioonidega, kusjuures oma osa täidavad väiksemal kujul ka eakaaslased ja ühiskonna mõjutused. Seega mehed konstrueerivad oma isakuvandi suhetes teiste inimestega, eriti olulist rolli kannab oma isa eeskuju.

Meie taust ja kogemused ümbritsevast keskkonnast mõjutavad seda, kuidas me teadmisi omandame, kuidas neid vastu võtame, mida tähtsaks peame, mida kõrvale jätame – seda kõike saame teha tänu refleksiivsusele (Selg, 2008). See, kui hästi inimene oskab end teadlikult reflekteerida, on samuti seotud inimese kogemustega ja ümbritseva keskkonnaga, kus inimene on kasvanud. Positiivne keskkond, positiivsed eeskujud ja head suhted lähedastega loovad teadlikuma refleksiivsuse. Inimestele on tegelikkuses loomumane olla refleksiivne, see aitab paindlikumalt kohaneda muutuvast maailmast (Selg, 2008). Marju Selja (2008) tõlgenduses on refleksiivsus seisund, mis annab võime ennast pildile asetada ning aitab jälgida ja hinnata oma mõju teisele inimesele. Stephen Williams (2008) on kirjeldanud refleksiivset isa kui isa, kes läbi enda perspektiivi tajub isarolli läbi omaenda isa tegevuse. Mehed reflekteerivad (hindavad, mõtisklevad, analüüsivad) enda isaks olemist järgmiselt: isa vaatab endasse ja reflekteerib ennast ja oma isa mõjutusi ning seda, milliseid mõjusid võib ta avaldada oma lastele/poegadele. Kuna ühiskond on pidevas muutumises, siis mees, kellest saab isa, peab olema valmis kohanema muutunud ühiskonnas isarolliga siin ja praegu, sealjuures teadlikumalt hindama ja analüüsima (reflekteerima) oma isa isaks olemise praktikat ning seeläbi looma endas hea isa kuvandi.

Isaks saamine

Lastepsühhaater Jari Sinkkonen (1998) on väitnud, et kui mees on leidnud endale sobiva partneri, siis isadus on üldjuhul nende ühiselt loodud vili. Mehelikkus ja isadus on omavahel seotud ehk isadus on mehelikkuse osa. Isaks kasvamine aga on elukestev protsess, kus isaks saadakse põhimõtteliselt juba last planeerides. Isaks saamine on jagatud kolme faasi. Esimene faas on potentsiaalne isadus, kus noor mees seostab end võimaliku isarolliga. Teine tähtis faas on periood, kus isaks saamine on juba aktuaalne ehk kus abikaasa või partner on juba lapseootel, seda nimetatakse bioloogiliseks isaduseks. Kolmas faas on seotud lapse sünniga, mida nimetatakse bioloogilis-sotsiaalseks isaduseks (Kutsar, 2007).

Kutsari (2007) järgi on mehe valmisolek isaks saamiseks seotud küsimusega, kas ta üldse tahab isaks saada, see tähendab, kas ta on selleks valmis. Mees, kes pole üldiselt valmis isaks saama, võib kohata isaks kasvamisel probleeme, näiteks ta ei pühendu naise rasedusele ning ka hiljem lapse sündides ei ole erilist osalemist lapse kasvatamisel. Valmisolek isaks saamiseks on vanuseliselt erinev ja seda mõjutavad ka muud tegurid, nagu majanduslik olukord ja suhe partneriga. Eelnevat kinnitab ka Parke (1996), kes kirjeldab, et mehe valmisolekut isaks saamiseks mõjutavad muuhulgas paarisuhte stabiilsus ning majandusliku kindlustatuse tase.

Kutsari (2007) järgi valivad inimesed endale partneri tavaliselt omavanuste seast. Kuna aga mehed on huvitatud pigem hilisemas vanuses lapsi saama kui naised, siis siit võib ka tekkida naiste ja meeste vaheline ebakõla, kus naine on valmis saama last, kuid mees veel mitte. Inimeste isiklikud kogemused kinnitavad samuti seda mõtet, et kui mees soovib saada last, siis on ta ka naise raseduse ajal ja lapse sünni järgselt pühendunum ja osalevam isa. Samamoodi kinnitavad mõne inimese isiklikud kogemused vastupidist: kui laps pole planeeritud ega isa jaoks soovitud, siis isa võib jääda nähtamatuks, kes füüsiliselt on kuskil olemas, kuid sotsiaalselt ega psühholoogiliselt lapse elus ei osale. Positiivne isadus on see, kui isa on vaimselt valmis isaks saamiseks ning ise otsustanud võtta kohustuse ja vastutuse oma lapse kasvatamise eest.

1.2. Isa roll ja osalemise tähtsus

Isa rolli muutumine ajas

Isarollid on ajas muutunud, liikudes emarollidele lähemale. Ajaloost on teada, et isa on peetud kaugetel aegadel pigem patriarhiks, kes oli perepea. Tema ülesanne lastega seonduva osas oli pigem olla moraali ja väärtuste kandja, laste eest pidi hoolitsema ema. Seejärel liikus isa roll peres edasi materiaalse kindlustatuse tagaja suunas ning jätkuvalt oli naise roll hoolitseda laste eest (Lamb, 2004). Kutsar (2007) on selgitanud, et ka kristlikest väärtustest lähtuvalt on traditsioonilise isarolli juurde kuulunud majandusliku heaolu tagamine ning pere ja töö ühitamist on peetud ikka naise probleemiks. Alles 20. sajandil hakati ühiskonnas teadvustama, et isa olemasolu nii vaimsel kui ka füüsilisel kujul on lapsele oluline ja vajalik.

Tänapäeva ühiskond on enamasti üsna teadlik isa vajalikkusest lapsele. On tehtud palju pingutusi, et isadel oleks võimalik leida rohkem aega oma pere jaoks. Scarlet Paolicchi (2021) rääkis oma pereblogis, et kaasaegsed isad soovivad ja tahavad rohkem kohal olla ja osaleda laste elus ning see tähendab ka rohkem ühist pereaega. Iseasi, kui hästi isal õnnestub töö- ja pereelu kokku sobitada. Parke (1996) järgi kohtab moodsas ühiskonnas endiselt arusaamu, et mees on leiva lauale tooja ehk rahateenija ja naine laste eest hoolitseja. Meie riigi perepoliitika on küll soodustanud isade osalemise kasvu laste kasvatamisel erinevate meetmete kaudu, aga Biini jt (2013) hinnangul on isade osalus lapsega kodus olemisel oodatust tagasihoidlikum. Nende uuring näitas, et isad ei kasuta nii aktiivselt vanemapuhkust, kui seda teevad emad.

Paolicchi (2021) on oma blogis siiski optimistlikum, tuues välja, et isade aktiivne osalemine laste kasvatamisel varases lapsepõlves on suurenenud. Minu hinnangul on samuti suurenenud isade osalemine lastega tegelemisel ja seda on märgata just väljaspool kodu. Ka Kutsar (2012) rääkis konverentsil “Isa või isane”, et tänaval lapsevankriga jalutavad isad ja mänguväljakul lastega aega veetvad isad on normaalne nähtus juba pikemat aega, aga märkis ära, et see ei olnud nii veel 20 aastat tagasi meie ühiskonnas.

Isa osalemise tähtsus lapse elus

Uurimused on näidanud, et lapse heaolu ja vaimse arengu jaoks on oluline nii ema kui ka isa kohalolek. Kanada Ülikooli teadlased Sarah Allen ja Kerry Daly (2007) on leidnud, et isade osalemine laste elus avaldab positiivset mõju meestele endile – nende enesearengule, suhetele

oma partneriga ja suhetele teiste inimestega. Isade osalemine laste kasvatamises mõjub laste arengule positiivselt nii sotsiaalses, emotsionaalses, füüsilises kui ka kognitiivses mõttes, aitab kaasa kõigi osapoolte heaolu kasvule ning on lastele oluline vundament nende eluteel.

Jari Sinkkonen (1998) rääkis, et isasid on püütud läbi aegade muuta nii öelda pehmemaks, et tugevast patriarhist ja ainult leivateenijast saaks lastega tegelemisel naisega võrdne rollide jagaja, mis kajastub väga hästi hetkel ka meie ühiskonnas. Teisalt püüab Sinkkonen (1998) tuua välja fakti, et lapsed ei vaja tegelikkuses emaga sarnanevat vanemat. Oluline on, et tulevane isa suudaks säilitada endas mehe, kellest on saanud isa. Ta peab suutma täita lapsevanema kohustust piiritlemata ja veetma lastega aega nii, nagu tema seda tunneb ja näeb, õigeks peab ja oskab. Olulisem ongi see, et isa annaks lastele edasi oma mehelikkusega kaasnevaid väärtusi. Lapse jaoks ei ole nii oluline, kui hästi isa koristab ja süüa teeb, vaid kvaliteetaeg ja väärtused on need, mida laps isalt vajab. Michael E. Lamb (2004) ja Rain Mikser (2008) selgitavad emade ja laste soovi, et isad oleksid rohkem laste jaoks olemas. Isade osalemine laste kasvatamises nii füüsilises kui ka vaimses mõttes on oluline just lapse arengu jaoks. Lisaks rõhutab Mikser (2008), et isa on mehe mudel ja eeskuju oma pojale.

Ühiskond ja isa osalus

Lambi (2004) järgi on kogutud hulgaliselt tõendeid selle kohta, et kui ühiskonnas teadvustatakse isade tähtsust, siis see kasvatab isade osalust juba laste varajases east peale. Siin on poliitikakujundajate roll isade toetamisel väga olulisel kohal. Teadlased, praktikud ja poliitikakujundajad soovivadki siduda teaduslikud tulemused erinevate algatuste ja programmidega, mille eesmärk on tugevdada ja toetada laste heaolu näiteks läbi töö- ja pereelu ühildamise. Nii saaksid isad rohkem aega osaleda laste kasvatamises sünnist alates, mis kajastus ka Poliitikauuringu aruandes (Biin jt, 2013).

Kui rääkida isaduse toetamisest Eestis, siis Kutsari (2007) hinnangul on meie poliitikasse juba pikemat aega juurde tulnud mõisted nagu aktiivne isadus, isapuhkus. Naistenõuandlate juures töötanud emadekoolid on juba aastaid olnud ümber nimetatud perekoolideks, püüdes hõivata oma tegevusse üha enam tulevase isasid, kusjuures kõrgelt hinnatakse isa osalemist lapse sünnil. Aga kuna Lambi (2004) järgi tunnevad mehed end pigem materiaalse kindlustatuse tagajana peres, siis on isasid vaja jätkuvalt julgustada kasutama tasustatud isapuhkust, andes sellega võimaluse isade lähedase suhte arenguks lapsega. Tasustatud isapuhkusel viibimine annab isale ja lapsele kvaliteetaega üheskoos kasvamiseks ning

kindlustab ka materiaalse toimetuleku sellel ajal. Poliitikauuringu aruandes (Biin jt, 2013) kajastus samuti, et isade koju jäämine lastega võib avaldada positiivset mõju sündimusele, toetada pere stabiilsust ning võib mõjuda positiivselt ka isa tervisele ja isiklikule arengule. Lisaks annab lapsega kodus viibimine isale vaheldust tööelust. Isapuhkusel olemine on Sotsiaalkindlustusameti (2024) andmetel Eestis toetatud emaga jagatud vanemahüvitise näol, aga jätkuvalt mitte nii usinalt isade poolt kasutatud. Poliitikauuringu aruande (Biin jt, 2013) järgi on teada, et isade lapsehoolduspuhkusele või haige lapsega koju jäämine on pigem tagasihoidlikum, enamikes peredes on peamiselt väikelapse eest hoolitseja jätkuvalt ema. Poliitikauuringu aruandes (Biin jt, 2013) on välja toodud tõsiasi, et kui isad ei kasuta oma osa vanemapuhkusest, siis sellega kannatavad kõige rohkem nende lapsed, kuna kaotavad varajases eas oma isa hoolitsuse. Niisamuti selgitati (Biin jt, 2013), et vanemapuhkusele jäämist nähakse osana heaks isaks olemisest.

Eestis on küll isa osalust lapse elus poliitilisel tasandil hinnatud tasustatud isapuhkust võimaldades, kuid seda oleks vaja rohkem toetada. Samas on oluline ühiskonnas tervikuna teavitada isasid vanemapuhkuse kasulikkusest ja olulisusest oma lastele. Teadlaste poolt on uuritud ja selgeks vaieldud, miks on oluline isal olla osalev vanem oma lastele. Teadlaste uuritud isadusega seotud tulemused võiksid aidata isadel üles leida positiivsed väärtused enda sees ning nad saaksid seeläbi teadlikumalt rakendada isaks olemisega kaasnevat praktikas. Meestel/isadel on ju tegelikkuses olemas oskus ennast reflekteerida isana ja seeläbi konstrueerida endas positiivne ja hea isakuvand.

1.3. Hea isa, halb isa diskursus

Isad on erinevad, isade osalus ja mitteosalus, tegutsemine lastega on samuti erinev, sellest lähtuvalt on ühiskonnas välja kujunenud hea isa ja halva isa diskursused. Diskursus on Veronika Kalmuse (2015) järgi keel, mis on välja arenenud sotsiaalse tegevusena ning mille määravad ära sotsiaalsed struktuurid. Kui rääkida isade kohta käivatest diskursustest, siis Kalmuse (2015) põhjal järelتان, et ühiskonnas on teatud normid, reeglid ja tavad, mida isadelt oodatakse ning mille alusel saab isaks olemist väljendada sõnade hea isa ja halb isa kaudu.

Halb isa

Sinkkonen (1998) toob oma teoses välja sellise diskursuse ehk ettekujutuse isaks olemise kohta, et traditsioonilise isa rolli juurde kuulub rangus, korra nõudmine, emotsionaalne distants oma lastest ja naisest, ebavõrdne koduste tööde ning kasvatusliku vastutuse jaotus, st naine hoolitseb koduste tegemiste ja laste eest, mehe roll on teenida raha. Tänapäeva mõistes võiks see vastata halva isa kuvandile. Halva isa kuvand on tekkinud Lambi (2004) hinnangul sellest, et läbi aegade on olnud isasid, kes ei võta vastutust oma laste eest, näiteks ei tegele lastega, ei toeta materiaalselt oma peret/lapsi või koguni eitavad enda seost lapsega, hülgevad oma lapse. Oma isikliku kogemuse põhjal nõustun Lambi (2004) kirjeldusega halva isa kuvandist. Kuna olen ise elanud ja kasvanud ilma bioloogilise isata, kes on minuga seotust püüdnud eitada ja seetõttu pole osalenud minu elus, siis liigitan oma isa halva isa kuvandi alla. Loomulikult tunneb laps halva isa suhtes negatiivseid tundeid, isegi juhul, kui ta mõistab ja teab fakte, miks kõik on nii läinud. Sellise isa suhtes, kes ei suhtle, ei võta vastutust ega püüagi luua sidet oma lapsega, ilmneb austuse puudumine.

Sinkkonen (1998) on arutlenud selle üle, mis võib olla takistuseks nii öelda pehme isa (hea isa) mudeli või kuvandi juurutamisel ühiskonnas ehk miks isad ei tule ootuspäraselt kiiresti kaasa oma lapse elus osaleva isa rolliga. Sinkkoneni (1998) järgi pehmeks isaks olemisest rääkides antakse mõista, et hea isa on väga ema moodi, nagu olekski teine ema. Sellest võib lähtuda konflikt mehe enda sees, ta nagu kaotaks sellega osa oma mehelikkusest. Sinkkoneni (1998) sõnul peavad mehed pehme isa kuvandit ebameeldivaks manipulatsiooniks ja päriavad, kas siis meestes ei olegi positiivseid väärtusi, mida lastele üle kanda. Kuni meeste endi suhtumine hea ehk pehme isa kuvandisse (kes tegelevad lastega, osalevad aktiivselt nende elus) on negatiivne, on neil keeruline hea isa olla.

Hea isa

Michael E. Lambi (2004) järgi on head isa läbi aegade peetud meheks, kes loob oma lastele ja perele materiaalse turvatunde ning on ka võrdne partner laste kasvatamisel. Tänapäeval nimetatakse sellist isa ka osalevaks isaks. Aga samas on Sinkkonen (1998) toonud välja, et mõte isa hellusest ja armastusest lapse vastu on sajandeid vana, et sellest räägitakse isegi Piiblis. Järelikult, lapsed peavad heaks isaks seda, kes pakub hellust ja armastust lisaks materiaalsele kindlustatusele. Sinkkonen (1998) tõi välja ka vastandumise traditsioonilisele isakuvandile, mida ta nimetab pehmeks isaks. Lambi (2004) järgi võib olla see hea isa või osalev isa, kellelt saab tuge laste kasvatamisel, kes tegeleb lastega nende vanusele vaatamata,

aitab kodutöodes ning veedab lastega palju aega. Heast isast, kui ta nt mingi aja lastest eemal viibib, tuntakse Mikseri (2008) hinnangul puudust. Tegelikuses on tervele perele oluline, et pereliikmed oleksid kõik üksteise jaoks olemas, toeks nii vaimses mõttes kui ka füüsilisel kujul, et tagada pere toimiv süsteem.

Sinkkonen (1998) toob välja, et hea isa puhul on siiski oluline ka see, et mehed säilitaksid oma mehelikkuse ja täidaksid lapsevanema kohustust omal moel, mis võib erineda ema omast. Sinkkonen (1998) leiab, et ema ja isa ülesandeid ei olekski vaja piiritleda, et see ongi sotsiaalsest normatiivsusest lähtuv. Iga isa on oma isikliku muustriga: üks isa on hoolitsev, teine ehitab ja meisterdab, kolmas teeb hea meelega süüa ning neljas võib olla hoopis tahab/oskab koos lastega sportida ja niisama mürada. Minu hinnangul on hea isa refleksiivne isa, kes tegeledes lapsega tunnetab, analüüsib ja mõtestab ennast isana, jagab positiivseid kogemusi, rõõmu valmistavaid tegevusi ja indu oma lastega.

1.4. Isa ja poeg

Isa olemasolu on pojale väga tähtis ja nende omavaheline suhe on tohutult oluline ja hindamatu ressurss poja arengus. Suhet isaga on kirjeldanud Tuuling (2008) selliselt, et lapsele/pojale on suhe isaga äärmiselt oluline abikaasa- ja vanemarolli kujundamisel. Väikelapseas arendab isa lapses nii vaimseid kui ka füüsilisi oskusi. Poisslapsel on vaja mehe ja isa eeskuju ning loomulikult peaks see olema positiivne, et pojast saaks kujuneda väärikas mees ja tulevane isa. Lambi (2004) kirjelduse järgi esineb neil lastel/poegadel, kes on kasvanud koos osaleva isaga, rohkem kognitiivset pädevust, sisemist kontrolli, suurenenud empaatiavõimet, vähem esineb neil soostereotüüpseid uskumusi.

Emad ja isad mõjutavad poega enamasti erinevalt. Psühholoog Niibergi (2006) kirjelduse põhjal on teada, et isadele on loomumane anda pojale suurem tegutsemisala ning sellega rohkem tegutsemisvabadust, samas kui emad kipuvad pigem piirama poegade tegutsemisraadiust. Seega õpetavad isad poegi rohkem ise vastutust võtma, andes neile piisavalt tegutsemisruumi, võimalusi eksida ja seeläbi õppida vastutama oma eksimuste eest. Niiberg (2006) on välja toonud, et isa käitumisel on tohutult suur roll poja kasvatamisel, kuna oma eeskujuga näitab ta pojale, kuidas peaks mees ühes või teises olukorras end üleval pidama. Lamb (2004) on leidnud lisaks, et head suhet oma lapse/pojaga aitavad isal luua ka

harmoonilised suhted lapse emaga. Seega mängib suurt rolli isa ja poja suhte kvaliteedi puhul ka isa ja ema vaheline sümbioos ja üksteise mõistmine. Niiberg (2006) on välja toonud just poisslast puudutava järgmise nüansi: et pojalt ei tekiks komplekse, on mehel vaja olla nii lugupidav ja armastav isa kui ka abikaasa, kuna poja õnneliku perekonnaelu alustalaks on just head suhted vanemate vahel.

Niiberg (2006) väidab, et karm kasvatus isa poolt mõjub pojale pigem nagu punane rätik härjale, poeg tõlgendab seda kui türanniat ja see ei anna talle head eeskujuga oma isakuvandi loomisel. Seetõttu võib poeg kui tulevane isa ka ise tulevikus oma poja arengut pärssida. Ka liiga suure vabaduse andmine pojale võib võrduda sellega, et poeg peab isa ükskõikseks. Tõlgendan eelnevat väidet selliselt, et kui isa ei osale piisaval määral poja elus, siis poeg tunnetab, et ta isa ei hooli ega armasta teda piisavalt ning see võib kujutada ohtu poja kujunemisel positiivseks meheks ja osalevaks isaks. Poistele on isaga koos veedetud aeg ja ühised tegemised väga tähtsal kohal just seetõttu, et isad on poegade esmased autoriteedid. Näiteks on kirjeldanud Niiberg (2006), et isadega koos saab rohkem remontida, motosporti harrastada, mängurelvadega võidelda jne. Nimetatud tegevused aitavad pojalt taltsutada enda sisemist agressiivsust ja maandada stressi. Ideaalilähedane isa on see, kes osaleb poja elus oma olemuse ja käitumisega ning suudab anda oma pojale edasi positiivseid väärtusi, sealjuures pojaga suheldes ja koos tegutsedes (Lamb, 2004; Niiberg, 2006). Lambi (2004) hinnangul on palju vähem oluline see, kui palju isad oma lastega ajaliselt aega veedavad, oluline on, mida ja kuidas isad oma poegadega koos teevad. Ka vähesed isa ja poja kvaliteetsed tegevused loovad positiivsed suhted kogu eluks ning toetavad poja arengut ja positiivse isakuvandi loomist.

2. Probleemipüstitus

Isasid ja nende enesemääratlusi isaks olemisest ja isaks kasvamisest oleks vaja rohkem uurida. Kirjanduses on isade vaateid liiga vähe kajastatud, kuigi isa kui aktiivne tegutseja ongi just see, kes oskab oma vaateid ja tõlgendusi isana kõige paremini edasi anda. On teada, et iga inimene oskab ennast ise paremini kui keegi teine kirjeldada ja mõtestada, seda nimetatakse ühtselt enesemääratluseks. Enesemääratluspädevus on oskus iseenda tundeid, mõtteid, omadusi, võimeid ja käitumist teadvustada, seeläbi kirjeldada ning saada aru nende tähendusest ümbritsevas maailmas (Arro jt, 2015). Iga inimene on ise oma elu ekspert ja

eksperte on vajalik usaldada, et saada adekvaatne ülevaade uuritavatest aspektidest. Siinkohal on eksperdid isaduse teemal isad ise.

William J. Shaw Laste ja Perede Keskuse veebilehel (i.a) kirjeldati, et viimastel aastakümnetel on kasvanud huvi isarolli vastu just laste arengut silmas pidades ning leiti, et suur osa isarolli käsitlevatest uuringutest on tehtud pigem emadega konsulteerides, emade kogemuste ja vaatenurga kaudu on loodud seosed nende laste isade kohta. Leian, et on oluline uurida rohkem isasid ja nendega seotud küsimusi, tähelepanekuid, arusaamu isadusest ja isa rollist otse isadelt endilt.

Käesolevas töös uurin, kuidas osalevad isad end ise reflekteerivad, millisteks isadeks on nad kujunenud ning missugune on nende tunnetatud roll. Püüan mõista, kas noored isad on oma lapsepõlvemälestuste põhjal loonud enda isaks olemise kuvandi. Samuti uurin, kas noored isad sarnanevad oma isadele või pigem püüavad teadlikult vältida isaks olemisega kaasnevaid vigu, mida nende isad omal ajal võisid teha. Käesoleva töö eesmärk on anda ülevaade isakuvandist noorte isade näitel ning sellest lähtuvalt püstitasin kolm uurimisküsimust:

1. Kuidas käsitavad isad oma rolli ühiskonnas ja perekonnas?
2. Millisena kirjeldavad osalejad oma isa?
3. Kuidas tõlgendavad osalejad isaks olemise mõjusid peres kasvavatele poegadele?

Järgnevalt antakse ülevaade uurimuse meetodikast.

3. Metoodika

3.1. Lähenemisviis

Uurimisküsimustele otsin vastuseid kvalitatiivset uurimisviisi kasutades. Kvalitatiivne lähenemine aitab uuritavatel isadel ise tõlgendada oma kogemusi, tähelepanekuid ja esitada mõtteid ning vaateid, vastates uurija küsimustele. Kvalitatiivne lähenemisviis aitab Judit Strömpli (2020) järgi sügavamalt mõista indiviidide subjektiivseid kogemusi, arusaamu, tunnetusi teemadel, mis on seotud nende elus koetuga. Valitud uurimisviis aitab saada vastused uurimisküsimustele. Uuritavad saavad vabalt rääkida oma tunnetatud isadusest ning selle kaudu jõutakse uurimuse eesmärgini.

3.2. Andmekogumisviis

Andmeid kogusin poolstruktureeritud individuaalintervjuu kaudu, kus lähtusin uurimisprobleemi teoreetilisest lähtekohast, saamaks vastuseid püstitatud uurimisküsimustele. Andmete kogumisel toetun ise koostatud intervjuu kavale (Lisa 1), mis on leitav töö lõpust. Individuaalintervjuu teostan ühe osalejaga korraga (Lepik jt, 2014). Intervjuus osalevaid isasid küsitlesin silmast silma ilma kolmanda osapoole juuresolekuta saamaks kvaliteetseid andmeid uuritavate isade enda refleksiivsuse kaudu. Näiteks Stephen Williams (2008) on tõlgendanud refleksiivset isa kui isa, kes läbi enda perspektiivi tajub isa rolli ning seda läbi oma isa tegevuse, sealjuures saab ta aru enda mõjust isana oma pojale. Poolstruktureeritud intervjuu läbiviimiseks koostas eelnevalt intervjuu kava. Intervjuu käigus sai muuta küsimuste järjekorda ja küsida lisaküsimusi (Lepik jt, 2014). Intervjuud viisin läbi 2023. aasta aprillis. Intervjuude kestvus oli vahemikus 15-30 minutit.

3.3. Osalejad

Uurimusse osalema kutsusin isasid, kes elavad oma lastega ühes majapidamises ja kelle lapsed on vanusevahemikus 4-12 aastat. Isad olid vanusevahemikus 30-42 aastat ning neil kõigil on vähemalt üks poeg. Intervjuu viisin läbi nelja isaga, kelle seas on nii ettevõtjaid kui ka palgatöötajaid.

Valimisse valisin intervjuueeritavad mugavusvalimi ja sihipärase valimi põhimõtteid kasutades. Ühelt poolt leidsin isasid tutvusringkonnast, keda ta varasemalt tundsin ja teadsin. Kuna olen ise lapsevanem, ei olnud keeruline leida uurimusse isasid isadusest rääkima. Nagu sihipärasele valimile (Rämmer, 2014) omane, valisin uuritavad eelnevalt kavandatud kriteeriumite alusel. Lisakriteeriumiks oli see, et ka osalejad ise oleksid kasvanud lapsepõlves oma isaga ühises majapidamises. Mugavusvalimi ja sihipärase valimi põhimõttel sain ise valida intervjuueeritavad, näiteks jutukamad ja vähem jutukamad osalejad. Eesmärgiks oli ka ennast uurimise eksperdi rollis proovile panna.

3.4. Analüüsimeetod

Intervjuud isadega salvestasin telefonis oleva helisalvestiga ning seejärel transkribeerisin salvestised sõna-sõnalt ümber kirjalikuks tekstiks. Transkribeeritud teksti analüüsisin kvalitatiivse sisuanalüüsi põhimõttel. Kvalitatiivne sisuanalüüs Kalmus jt (2015) järgi lubab

analüüsida latentset (varjatud) sisu, võtta arvesse ridade vahele peidetud tähendusi ehk kodeerida teksti, autori vihjeid, kavatsusi ja eesmärke ning tekstiliste märkide erinevaid tõlgendamisvõimalusi.

Sisuanalüüsis valisin temaatilise analüüsi, lähtudes Kalmus jt (2015) ülevaatest. Teemaatilise analüüsi käigus sai välja selgitada teemad ja nende järjestus ehk teisisõnu, millest ja kuidas räägitakse. Teemaatilise analüüsi eesmärk on leida üles sisus peituvad tähendused ja arusaamad. Tähelepanu peab pöörama sellele, mida intervjueeritavad on pidanud oluliseks isadusega seotud teemadel rääkida ja kuidas osalejad tõlgendavad isaks olemist oma peres. Teemaatiline sisuanalüüs aitab leida uurimuses osalejate mainitud sarnasused ja ka erinevused isadusega kaasneva osas. (Kalmus jt 2015)

Kodeerimisel lisan märksõnade alla osalejate sarnasused ja erinevused, samuti isade tsitaadid, mis sobituvad märksõnade juurde, kinnitamaks tõlgendusi isade poolt räägitust. Kodeerimine hõlbustab intervjuu teksti analüüsimist. Samuti sobib kvalitatiivne sisuanalüüs individuaalintervjuude tekstide puhul. Analüüs intervjueeritavate vastustest esitan kui uurija tõlgendusest ja seletustest lähtuvalt – kuidas saan aru, mida intervjueeritavad rääkisid ja mida oma väljaütlemisega mõtlesid. Püüan jätta oma eelarvamused kõrvale ning keskenduda ainult rääkija mõtete analüüsile.

3.5. Eetilised probleemid ja lahendused

On teemasid, mis võivad intervjuus osalevate inimeste jaoks olla delikaatsed. Isiklikel teemadel rääkimine võib põhjustada inimestes ebamugavust ning vastakaid tundeid. Vältimaks uurimuses osalevates isades ebamugavustunde teket, on oluline osalejate eelnev informeerimine, milleks on oluline neid teemasid uurida ning selgitada uurimuse tausta. Samuti on oluline isiklike teemade käsitlemisel uurimuses tagada uuritavate anonüümsus ja konfidentsiaalsus. Anonüümsus ja konfidentsiaalsus aitavad vältida inimeste võimalikku hirmu jagada avalikkusega oma kogemust tundlikel teemadel, nagu seda võivad olla lapsepõlve ja vanemarrolli täitmist puudutavad teemad.

Lugeja jaoks on uurimuses osalejad anonüümsed (nende isikutele on lõin koodid) ning konfidentsiaalsuse tagan sellega, et uurimusest jäetan välja need laused ja sõnad, mis kuidagi võiksid paljastada isade identiteeti, näiteks nime ja elukoha andmed. Osalejaid informeerisin sellest, et helisalvestisi ega täiskujul transkriptsioone ei jaga kolmandate osapooltega. Intervjueeritavatele selgitasin, et osalemine on vabatahtlik ning igal ajal on võimalus intervjuu katkestada, kui see tundub kuidagi ebamugav.

3.6. Uurimuse käik

Enne uurimust isadega koostasintervjuiu kava, mis aitas uurimust teostada küsimuste abil. Intervjuus kogutud andmed aitasid saada vastuseid uurimisküsimustele. Uurimuses osales kokku neli isa, kes kasvatavad lapsi vanuses 4-12 aastat. Uurimuse viisin läbi kolme Eestis elava isaga individuaalselt silmast silma. Ühe isa puhul, kes ei ela oma perega Eestis, teostasintervjuiu Messengeri keskkonnas videokõne vahendusel. Ta on Eesti taustaga ja Eestis üles kasvanud.

Uurimusse otsustasin kutsuda esialgu kuus noort isa, kellest neli nõustusid osalema üsna ruttu. Kahe isa puhul jäi selgusetuks, miks nad ei soovinud osaleda. Ühendust võtsin uurimuses nõusoleku andnud isadega Messengeri ning sõnumside teel. Seejärel saatsin neljale potentsiaalsele osalejale osalemiskutse, uurimuse tausta täpsustava tutvustuse ning nõusoleku osalemiseks (Lisa 2). Neljalt uurimuses osalevalt isalt soovisin nõusolekut osalemiseks kirjalikult fikseeritult, et vältida hilisemaid probleeme. Vastused sain e-posti ja Messengeri teel.

3.7. Uuriija refleksioon

Isaduse teema köitis mind väga, kuna mul on sellega valdavalt negatiivsed kogemused. Ma ise olen kasvanud ilma oma bioloogilise isata ning töö teooria läbitöötamine aitas mul paremini mõista, kuidas ja miks kõik on läinud nii, et minu isa ei osalenud minu elus mitte ühelgi kujul. Tunnen, et olen saavutanud suurel määral rahu iseenda sees tänu infole, mida teemakohase kirjandusega tutvudes teada sain. Oli väga intrigeeriv viia läbi uurimust isadega, kuna oli suur huvi ja põnevus kuulata, mida isad räägivad enda isaks olemisest.

Osalejad leidsin mugavusvalimi ja sihipärase valimi põhimõttel. Uurimuses osalejad olid varasemalt mulle tuttavad, seega ei tundnud ma intervjuerides kordagi ebamugavust või muul kujul negatiivseid tundeid. Rahustavalt mõjus see, et teadsin, keda intervjuerima hakkas. Ma ei ole kindel, kas oleksin olnud sama rahulik ja pingevaba, kui ma ei oleks osalejaid eelnevalt tundnud. Üldjoontes tegid osalejad minuga kenasti koostööd. Siiski ühe intervjueritava puhul tunnetasin pinget. Kui intervjuu läbi sai, oli ta üllatunud, et ongi kõik ja polnudki nii hull ega hirmus see küsimustele vastamine. Jäime temaga peale intervjuud pikemalt vestlema isaduse temadel ning mulle hakkas tunduma, et tal oli algul raske ennast rääkima saada, kokkuvõttes aga vestles teistest osalejatest enam. Eelnevast võtan veidi õppust järgnevateks intervjuerimispraktikateks, et ehk olekski vaja teinekord mõne uuritava inimesega enne soojenduseks niisama vestelda ja alles siis alustada intervjuuga, et vältida pinget vestluse ajal. Olen varasemalt teinud Tartu Ülikoolis ühe aine raames lastega väikese intervjuu, aga täiskasvanutega kogemus puudub. Sain kindlasti kogemuse võrra rikkamaks.

Tegelikkuses valisin välja 6 isa, kellega soovisin teha uurimust, kuna eeldasin, et mõni osaleja võib osalemisest keelduda. Kaks isa kuuest ei andnud märku osalemise soovist ning ma ei saanud neid oma uurimusse. Need olid isad, kelle päritolupere kohta ma ei teadnud midagi. Võimalik, et neil lihtsalt polnud huvi ega aega. Samas on võimalik, et neil on olnud probleeme oma isaga või enda isadusega. Intervjuus osalema nõustunud isade puhul olin eelnevalt kursis, et neil on kogemus oma isaga koos kasvamisest.

Transkribeerimisel kasutasin fokuseerimata sõnasõnalist transkribeerimist, kus ma kirjutasin maha kogu intervjuu. Intervjuude salvestamisele lisaks kasutasin ka Microsoft Word helitranskriptsiooni, et kulutada vähem aega telefoniga salvestatud intervjuude ümber kirjutamiseks. Microsoft Word helitranskriptsioon ei toiminud nii hästi, kui lootsin, sellega tuli väga palju vigast teksti sisse, mida parandasin suures mahus käsitsi. Kodeerimist teostas käsitsi, kus jagasin nelja erineva teema kaupa tekstist saadud tsitaadid ja märksõnad tabelisse. Kodeerimine oli tegelikult suhteliselt lihtne ja väga suureks abiks analüüsi kirjapanekul.

Osalejad olid minu hinnangul üsna rahulolevad, et saavad kaasa rääkida sellisel tähtsal ja uhkel teemal nagu seda on isadus ja isaks olemine. Tundsin seda kuidagi nende olekust, oli märgata, et isad soovivad vastata ja rääkida isadusega seotud temadel. Mõni osaleja rääkis

isadusest pikemalt, mõni lühemalt ja konkreetselt. Mõne osaleja puhul oli vaja kohati küsida täpsustavaid küsimusi.

4. Analüüs ja arutelu

Analüüsi tulemused on jagatud kolme põhikategooriasse ning need jaotuvad omakorda alateemadeks. Esimene kategooria räägib uuritavate isade tunnetatud isarollist ühiskonnas ja oma peres. Teine osa keskendub uuritavate mälestusele enda isast ning kolmas kategooria toob välja uuritavate isade enda refleksioone isaks olemisest ehk mina isana. Teemasid kinnitavad tsitaadid intervjuudest. Intervjueeritavate tsitaadid on välja toodud jutumärkides ja kaldkirjas ning välja jäetud osa märgin selliselt /.../. Intervjueeritavatele isadele olen loonud koodid (I-1, I-2, I-3, I-4.)

4.1 Isad räägivad isa rollidest laiemalt ühiskonnas ja peres

4.1.1. Roll ühiskonnas

Isad tähtsustavad oma rolli ühiskonnas: *“Isad ikkagi tegelt panevad põhja laste tulevikule väga suuresti /.../ noh annavad ikkagi selle selgroo laste nii õelda kasvatuses ja laste nii õelda tulevikus”* (I-1). Isade roll võiks olla perekonnas emadega võrreldes võrdsem ja suurem: *“Ma arvan, et peaks ikka võrdne emadega olema”* (I-2). Isad saavad aru isa rolli olulisusest peres, aga siiski leiavad, et ühiskonnas üldiselt ei ole rollid emaga võrdsed ja isa roll pole nii suur, kui võiks olla: *“No enamustel on ikka teistmoodi”* (I-2) , *“Üldiselt võiks olla isa roll suurem peredes”* (I-3). Isad peavad oluliseks oma eeskuju lastele, et neil ei jääks tulevikus puudu näiteks tehnilistest või majanduslikest oskustest, mida isade hinnangul just mehed suudavad edasi anda: *“Nii et ikkagi meeste roll on alati tugevama nii õelda taustaga, kui naiste oma on, et konkreetselt /.../ no tehnilised tulevikuplaanid, majanduslikud teemad enam on ikkagi meeste kanda, edasi andmine, ikkagi meeste oma mitte naiste oma, naised, te ei anna võibolla nii hästi minu arvates võibolla seda kõike edasi, vaid pigem on mehed, kes annavad seda edasi”* (I-1). Üldiselt isad näevad ühiskonnas laste kasvatamisel isa rolli rahateenijana ehk siis nende hinnangul on isad ikkagi need, kes tagavad perekonnas materiaalse heaolu: *“Üleüldiselt näen ühiskonnas isa rolli laste kasvatamisel pigem siis rahateenijana”* (I-3) , *“Materiaalne kindlasti, enamasti ikka isad teenivad”* (I-2). Osalejad

mõistavad isa tähtsust ja olulisust ühiskonnas ning saavad aru, kui vajalik on isa oma lastele ning millise pagasi nad suudavad oma järglastele kaasa anda kogu eluks. Siiski nähakse, et ühiskonnas üleüldiselt on isade osalust oma peres vähem, kui seda võiks olla.

Lastega tegelemise osas isade arvamused lahknesid. Mõni isa arvas, et kindlasti isad tegelevad ja osalevad oma laste eludes: *“Kindlasti osalevad, õpetamine, mängimine koos”* (I-2). Teine isa kinnitas ka, et tema hinnangul isad tegelevad lastega väga suurel määral, kohati isegi emadest rohkem. Just huviharidusega seonduva osas on pigem märgata rohkem isade osalust: *“Ütleme niimoodi, et minuvanused isad kõik mis puutub sporti, kõik nad teevad ja üldiselt ma võin öelda, et kui on näiteks koolis mingi üritus, siis isad on kohal olemas, et põhimõtteliselt kogu aeg on lastega, isegi rohkem võibolla kui emad noh, mida ma oma...nii et, mida ma ise olen näinud”* (I-4). Vastukaaluks eelnevale leidis mõni isa, et ühiskonnas ikkagi isad keskenduvad pigem rohkem töö tegemisele nii väljaspool kodu kui ka kodus, et lastega tegelemiseks jääb seega kindlasti isadel vähem aega: */.../ “ja isad on kogu aeg hõivatud töö ja tegemistega kodus ja siis mujal”* (I-3). Isad siiski üldiselt tunnetavad, et ajaga on isad muutunud osalevamaks oma laste eludes, kui seda oldi varasemal ajal, kui nemad ise lapsed olid. Isad on märganud enda ümber teisi isasid, kes nende hinnangul ikka tegelevad oma lastega, eriti väljaspool kodu olevat seda märgata, ning leiavad, et emadel on ka tänu sellele rohkem oma aega: */.../ “see aeg oli selline, sest ega ma ei tea väga, et kellegi isa oleks nii väga viitsind jännata nende jõmpsikatega noh, aga noh nüüd on jälle aeg muutunud, et minu arust isad väga muud ei teegi, kui rändavad lastega ja annavad emale rohkem vaba aega”* (I-4). Allen ja Kerry Daly (2007) rääkisid oma uurimuses isa osalemise olulisusest, et isade osalemine laste elus avaldab positiivset ning tähtsat mõju meeste enda arengule, suhetele oma partneriga ja suhetele teiste inimestega. Isade osalemine laste elus ning nendega tegelemine mõjub laste arengule positiivselt nii sotsiaalses, emotsionaalses, füüsilises kui ka kognitiivses mõttes. Seega isade osalemine oma laste elus tagab lõppkokkuvõttes kõigi osapoolte heaolu ning lastele on see oluline vundament oma eluteel. Uurimuses osalenud isad leiavad, et nende hinnangul on osalevaid isasid juba päris palju märgata ühiskonnas. Pigem märgati väljaspool kodu osalevaid isasid, mis omakorda on positiivne suund. Isad veedavad aega oma lastega ja nende hobidega seotud tegevustes ning lapsed tunnetavad isa kohalolu, mida nad vajavad.

4.1.2. Isa rollid oma perekonnas

Isa rolli kui sellist ei koge mees enne, kui on ise kunagi isa. Nad leiavad, et isaks ei sünnita ning isaks olemist ei õpetata koolis või mujal, vaid seda rolli hakkavad nad õppima alles siis, kui on ise isaks saanud: *“Ega isa rolli ju sellist õppida ei ole võimalik ju, mingit kindlat reeglit ei ole, et selle raamatu järgi tuleb õppida või teha, või kasvatada, ei ole siukest olemas, igaüks teeb just nii nagu ise oskab, mõni paremini, mõni kehvemini”* (I-1). Uurimuses osalenud isad tunnetasid, et laste perre sündimisel hakkasid nad alles õppima isaks olemist ja sinna juurde käivaid rolle. Samas rääkis üks isadest eelnevale lisaks, et tegelikkuses on nende lapsed need, kes annavad isa rollide õnnestumisele ja ebaõnnestumisele oma hinnangu. Isad ise ei suuda anda täielikku hinnangut oma isaks olemisele, aga lapsed tunnetavad seda isadest erinevalt. See on ka loomulik, kuna nad on kaks erinevat isiksust ning inimesed näevad ja kogevad kohati ühte ja sama asja erinevas võtmes, erineva nurga alt: *“/.../ “ja see hinnang sellele, kes need tegi õigesti, kes tegi valesti, isad ise ei saa anda seda, seda annavad lapsed hiljem, meie ei ole need, kes hinnanguid annavad, meie saame pärast selle hinnangu, kus meid ei ole enam, nii on”* (I-1). Siinkohal saab rääkida ka sellest, et iga põlvkonna pojad annavad hinnangu oma isadele ning läbi selle kujundavad isiklikku isaks olemise praktikat. Stephen Williams (2008) tõlgendab seda refleksiivse isa kaudu, isa, kes läbi enda perspektiivi tajub ja loob isarolli ning seda oma enda isa tegevuste kaudu. Seega leian, et isad annavad poegadele oma rollide eeskujud kaasa, mida järglased võimalusel kohandavad enda isakuvandiks oma peres. Isaks kujunemist kirjeldas ka Valdek Rohtma (2008) selliselt, et mehe kujunemine isaks on seotud olulisel määral oma päritoluperekonna ja suguvõsa kogemuste ning traditsioonidega. Oma osa täidavad vähemal määral ka eakaaslased ja ühiskonna mõjutused.

Kui uurisin isa rollide kohta intervjuus osalenud isade peres, siis kerkis nende jutust üheselt esile see, et peres nähakse eelkõige isa rolli materiaalse heaolu tagamisel. Samuti täheldasid nad seda ka üldiselt ühiskonnas, et isad on siiski need, kes leiva lauale toovad, ning nende kanda peres on see, mis on seotud materiaalse poolega: *“Materiaalne pool”* (I-2) , *“Jah et ikka isa arvel on see materiaalne kindlustatus jällegi”* (I-4). Isa, kes rääkis, et on pidevalt tööl, põhjendas, et ta teeb palju tööd just selleks, et pakkuda oma perele võimalikult palju materiaalselt heaolu: *“Oma peres tõlgendan seda samamoodi, et pidevalt tööl ja tööl /.../ põhi sihiks ikkagi oma perele nagu maksimaalselt pakkuda”* (I-3). Samamoodi arvas ka esimene isa, kes küsimusele, kes nende peres leiva lauale tooja pigem on, kiirelt vastas: *“Isa ikka”* (I-

1). Lamb (2004) rõhutas, et mehed tunnevad end peres materiaalse kindluse tagajana. Seega jõudsin oma uuritavate isadega sarnasele tulemusele, et jätkuvalt ka 2023. aastal näevad isad end rahateenija rollis.

Isa – leivateenija

Analüüsisist selgus, et üks isa on püüdnud naisega peres rahateenija rolli vahetada, aga ta tundis siiski, et ema saab kodus lastega paremini hakkama kui tema. Isa ise soovib vabatahtlikult olla selles rahateenija rollis, kuna lastega kodus olemine osutus tema jaoks keeruliseks: *“Kui me oleme naisega kunagi nagu vahetanud neid rolle, siis see parem, parem ma toon selle leiva ära lauale, minu närvid ei kesta seda kodust nii öelda show’d, mis siin meil on, kohe mul on lihtsam teha neid”* (I-4). Eelnevast tsitaadist ilmneb, et isadel esineb raskusi oma harjumuspärase rollidest välja tulekuga. Nii nagu Lamb (2004) kirjeldas, et mehed tunnevad end leivateenija rollis, siis saan väita siinse loo puhul sama, et isad pigem toovad leiva lauale, kui hakkavad seda rolli partneriga vahetama. Koduse vanema roll on nende jaoks hetkel tundmatu ja harjumustest väljaspool olev. Kuna rahateenija roll peres on olnud läbi aegade väga pikalt mehe kanda, siis on võimalik, et sama pikk tee on veel minna sinnani, et isad suudaksid seda rolli hakata partneriga jagama. See tundub mehe/isa jaoks olevat niivõrd võõras – isegi kui see võimalus on hetkel juba olemas, et ema suudab tuua leiva lauale, siis isa ikka eelistab ja soovib seda ise teha. Samale tulemusele jõudis ka Parke (1996), et ka moodsas ehk praeguses ühiskonnas valitseb jätkuvalt arusaam, et mees on rahateenija rollis ja naine laste eest hoolitseja. Laste eest hoolitsemise suhtes saavad isad aru enda vajalikkusest oma lapsele, aga töö- ja pereelu ühildamine ei tule jätkuvalt kõigil meestel veel nii hästi välja kui naistel.

Isiklikult leian, et on veel liiga vara oodata meeste ja naiste rollides väga suuri muutusi. Leivateenija roll, milles isad end hetkel rohkem näevad, on liiga pikalt olnud ühiskonnas ja perekonnas meeste õlul. Usun, et kui me jätkame vaikselt liikumist, nagu seda on juba tehtud, selles suunas, et isad võtaks laste eest rohkem vastutust ja tuleks vahelduseks leivateenija rollist välja, siis kunagi me kindlasti võiksime selleni jõuda. Oodata nüüd ja praegu, et lastega seonduv oleks meeste ja naiste vahel võrdselt jagatud, on tõenäoliselt naiivne. Veel leian, et poliitikakujundajatel on siin väga suur roll, kuna hetkel on mõjukatel ja kõrgepalgalistel kohtadel veel suures osas mehed ning tõenäoliselt ei soovi nad oma positsioonidest nii ruttu ja kergelt loobuda.

Isa – väärtuste kandja

Oluliseks rolliks on isad pidanud ka väärtuste kandja ja õpetaja rolli peres oma lastele: *“Et kindlasti koolis ilusti õpiksid, hea käitumine oleks noh, teisi ei kiusaks”* (I-2). Isad arutlevad selle üle, et on oluline olla eeskujuks ning valmistada oma lapsed ette tulevaseks iseseisvaks eluks. Nad on pidanud oluliseks lastele selgitada materiaalselt hakkama saamist ja samuti arendada kohusetunnet, et lapsed oleksid tulevikus vastutavad oma tegude ja valikute eest, seega isad näevad end ka õpetaja rollis: *“.../ “see kas nad kunagi tahavad ise olla materiaalselt vastutavad või ei taha, see on nende teema, aga nagu valmisolek ja sellest nii öelda arusaam ja rahadega ümber käitumine ikkagi tuleb ka ju kodunt ja isa käest”* (I-1). Seega isad leiavad, et nende roll on õpetada lastele raha väärtustamist ja sellega ümber käimist. Isad arendavad laste sooritusvõimet millegi tegemisel, õpetavad pingutama tegevuste nimel, mida lapsed ette võtavad. Isad väärtustavad seda, et lapses areneks kohusetunne: *“Kohusetunne ja et ei jäta asju, mida tehakse, poolikuks, et see energia, mis nad mingi asja jaoks kulutavad, et nad selle ka ära kasutaksid, et prooviks vähemalt, et ei jätaks proovimata mingit asja, mida nad soovivad alustada või teha.”* (I-1). Niisamuti väärtustavad isad oma lastele reeglite ja piiride seadmist, leitakse, et isa sõna peaks lapsed ikka kuulama, isalt nõuandeid küsima ja neid ka järgima. Just isa on see, keda lapsed peaks kodus väärtuste poole pealt kuulama: *“No jah, üks ikkagi püksid on mehe jalas ja lapsed ikka kuulavad ju isa sõna ja isa nõuandeid ikkagi küsitakse, isa soovitusi ja isaga õppimisi, kõiki muid asju”* (I-1).

Kõige selle lastele reeglite ja piiride seadmise juures leiavad isad, et nad näitavad nõnda oma laste suhtes hoolivust ja kohalolekut: *“.../ “et on kindlad reeglid, piirid ja et lapsed nagu tunnetaksid ikkagi seda, et isa on olemas ja teeb vahest kurjemat häält ka nagu ema teeb”* (I-3). Teooria osas käsitlesin seda teemat, et emad ja isad mõjutavad poega enamasti erinevalt, et Niibergi (2006) kirjelduse põhjal annavad isad pojale suurema tegutsemisvabaduse, kuna emad pigem piiravad seda. Isad õpetavad poegi vastustust võtma ka oma eksimuste eest. Psühholoog Niibergi (2006) tõi välja isa käitumise eeskuju tähtsuse pojale. Siin osas tunnetasin, et isad on teadlikud oma mõjust pojale ning rakendavad seda. Nad on eeskujuks oma lapsele ja arendavad kohusetunnet, pingutamist ning vastutuse võtmist oma tegude eest. Kui isad tegelevad lastele piiride ja reeglite seadmisega, siis minu hinnangul näitab see, et isad kindlasti osalevad laste kasvatamisel ja toetavad sellega positiivselt oma laste arengut. Leian, et minu uurimuses osalevad isad on oma käitumise ja eeskujuga poegade jaoks olemas, mis on oluline vundament poegade positiivsete väärtushinnangute kujunemisele.

4.1.3. Isad räägivad kodustest tegevustest lastega

Isad – lastega tegelejad

Uuritavad isad leidsid suures osas, et nad tegelevad lastega just sellisel määral, nagu neil aega on – mõni vähem ja mõni rohkem –, aga oluline on, et siiski tegelevad: *“Kuna on suur majapidamine, mis tahab pidevalt hoolt ja ehitamist ja laste jaoks nii jääb üsna vähe aega”* (I-3). Teisalt mõni isa tunnistab, et tegeleb oma lastega piisavalt: *“Tegelen piisavalt nendega /.../ hoolitsen nende eest”* (I-2). Ta kirjeldas, et tema tegevusteks on suures joones laste sõidutamine kooli ja lasteaeda, ka vaba aja veetmist koos lastega väljaspool kodu tuleb rohkesti ette, käivad lastega palju väljasõitudel, ujumas, mängumaadel: *“Käin ka lastega, igal pool käimine ja väljasõidud mingid”* (I-2). Lisaks tegeleb ka kodus lastega, näiteks mängib nendega: *“No käimegi nendega igal pool ujumas niimoodi, mängumaadel ja kodus mängime ja”* (I-2).

Leidsin, et isad tegelevad lastega erineval moel erinevates valdkondades. Näiteks mõne isa puhul tuli välja, et tema tegeleb lastega eriti just neis valdkondades, mis vajavad tema hinnangul mehe eeskuju ja mis on just meeste rollist lähtuvad tegevused: *“Kõik mis meeste valdkonda puutub, et õppimine, nõuanded, tehnilised küsimused, tehnilised asjad, käitumismudelid, käitumisrollid, viisakused”* (I-1). Teine isa omakorda tegutseb lastega usinalt just huviharidusega seotud valdkonnas ning mainib ära, et talle endale see väga meeldib ja ema pigem ei soovigi ise selles rollis olla, kus vaja sportida lastega ja vedada neid mööda trenne ja võistlusi: *“Ükskõik mis puutub, puudutab sporti, seda ma teen hea meelega kaasa nendega, mida ema ei viitsi teha ja siis ma kõik muud asjad teen, et ma sõidutan, möllan kogu aeg”* (I-4). Isad tunnevad, et üldjuhul on nad oma tegevustes lastega olnud olemas neile väikesest peale, kes siis sportinud lastega, kes vaba aega nendega veetnud erinevates kohtades ja kes ka õppinud ja niisama mänginud: *“Seda ma arvan, et mäletavadki, issi oli tore, issi mängis ja õppis meiega, issi õpetas, issi aitas, ikka mäletavad siukest, muidugi, sest see on, väikesest peale olen teinud neid asju ju, mitte see, et ma nüüd korraks teen või, kogu aeg ma olengi lihtsalt siuke, muud miskit”* (I-1). Üldiselt leian, et minu uurimuses isad tegelevad lastega erineval moel ja valdkondades. See ongi just see, mida leidis ka Sinkkonen (1998), et ema ja isa ülesandeid ei olekski väljastpoolt vaja üldse piiritleda, et see ongi tegelikkuses normaalne, et isad tegelevad lastega kõik erinevates valdkondades ja erineval määral. Oluline on, et isad tegeleks ja osaleks laste elus olenemata

valdkonnast, sest see on just see, mida lapsed kunagi meenutavad ja hindavad hiljem, kui nad ise on juba täiskasvanud.

Isad – koduste tööde tegijad

Kui uurisin, kuidas isad end kodustes rollides tõlgendavad, näiteks kodutöodes, laste järelt koristamisel jms, siis siin tunnistati kohati, et kodustes rollides nad tunnevad, et on seotud vähem. Samas oli aru saada, et nad sooviks seda teha ja tegeleda rohkem ka selle poolega, aga nad tunnevad, et neil ei tule see nii hästi välja: *“Kodus võiks tegelikult olla veel vähe parem, aga ma üritan siis seda korvata mingil muul moel /.../ kodus kehvasti, vabal ajal ma arvan keskmiselt, nii et mitte halvasti”* (I-4). Isad tunnevad, et kodus on nad vähem panustanud, aga siis püütakse seda korvata väljaspool kodu lastega tegelemise osas, nagu seda oli näiteks laste sõidutamine ühest kohast teise. Teine isa rääkis, et ta sooviks rohkem olla koos oma lastega ja tegeleda nendega, aga sellegipoolest on tema rõhk hetkel materiaalse poole peal ja omamoodi ta nagu kompenseerib seda tööl ära olemist oma lastele materiaalsete asjadega: */.../ “rohkem neid toredaid hetki, koos veedetud hetki, et mitte ainult neid materiaalseid hüvesid, mida nagu saab kuidagi kompenseerida selle äraolekuga”* (I-3).

Olles vabal ajal kodus, tunnetatakse, et tahaks seal pigem rohkem puhata ja lihtsalt olla oma mõtetes. Saadakse ka ise aru, et kodusiseselt on isapoolset panust vähem: *“Just see kodune vaata värk, et seal nagu ma võiks teha vähe rohkem, aga see veits, noh siis ma tahan omaette olla.”* (I-4). Uurimuses osalenute ütlustest loen välja, et isad lastega tegevustes pigem eelistavad ja jaksavad rohkem koduväliselt tegeleda, eriti, kui see tegevus neid kõnetab. Aga mis puudutab kodus vajalikke kodutöid, siis selleks ei jää nende hinnangul aega ega pole ka kohati tahtmist. Nii nagu ka Parke (1996) on kirjeldanud, et ka moodsas ühiskonnas on jätkuvalt arusaam mehest kui rahateenijast ja naisest kui laste eest hoolitsejast. Uurimuses osalenud isad saavad aru isa vajalikkusest oma lapsele ning leiavad vahel aega väljaspool kodu nendega tegelemiseks, aga töö- ja pereelu ühildamine ei õnnestu neil nii hästi, nagu seda on leitud ka varasemates uuringutes. Meie ühiskond ja kultuur on küll soodustanud isade osalemist oma laste kasvatamisel vanemapuhkuse näol, aga siiski on leitud Poliitikauuringu aruande (2013) järgi, et isade osalus lapsega kodus olemisel on siiski tagasihoidlikum, kui oleks lootnud.

Samas on leitud, et aktiivne osalemine laste kasvatamisel varases lapsepõlves väljaspool isa tööaega on ajaliselt silmnähtavalt suurenenud ning on muutunud ka normiks. Näiteks ka

Kutsar (2012) rääkis sellest, et tänaval lapsevankriga jalutavad isad on normaalne nähtus juba pikemat aega, mis aga ei olnud meie ühiskonnas nii veel aastakümneid tagasi. Ka minu uurimuses osalenud isad leiavad, et koduväliselt nad pingutavad, tegelevad ja osalevad olulisel kujul oma laste eludes, aga kodusiseselt on veel arenguruumi ning võiks panustada rohkem. Lambi (2004) teooria rääkis sellest, et tegelikkuses ei olegi nii oluline, kui palju isa ajaliselt lapsega veedab ja tegeleb, vaid oluline on, et need vähesedki tegevused oleks kvaliteetsed. Ka see kujundab ja arendab last ning võib luua samamoodi head suhted oma isaga. Minu uurimuses isade puhul, kes tundsid, et tegelevad järglastega vähem, tuli tegelikkuses ikkagi välja neid vähesed kvaliteetseid tegevusi oma lastega.

4.2. Mälestused oma isast

Oma isa – rahateenija

Uurisintervjuus osalenud isadelt nende enda isade kohta ja seal tuli välja suures osas see, et nende isad osalesid nende eludes vähesel määral: “*Suht vähe*” (I-1) ning nad tundsid enda isade puhul, et neil olid pigem muud huvid, kui lapsega tegelemine. Suur osa isadest tunnistasid, et mäletavad oma isade kohta kõige enam seda, et nad olid kogu aeg tööl ning seetõttu neile tundub, et isa põhiroll oli ainult materiaalse heaolu tagamine: “*Noh üks ta ikkagi tööl oli kogu aeg*” (I-1), “*Isa oli ka pidevalt tööl, seadis ka põhisihiks ikkagi oma perele nagu maksimaalselt pakkuda ja siis tänu sellele oli ka seda töötegemist liiga palju, et isaga koos nagu me väga palju midagi ei teinud.*” (I-3). Leidsin, et uuritavad isad olid kõik ühel arvamusel sellest, et nende isadel oli peres põhiroll ikka materiaalse kindlustatuse tagajana: “*Tal oli ka see materiaalne*” (I-2). Nagu seda läbi aegade on leitud, et isad tunnevad end materiaalse kindlustatuse tagajana peres, siis seda olid ka uuritavate enda isad.

Isa kohalolu lapse elus tagasivaates

Uuritavad isad rääkisid veel sellest, et nad ei tundnud oma isa kohalolu ka siis, kui isal oli vaba aeg. Nende isadel olid olnud muud prioriteedid, mitte lapsega koos midagi ette võtta, kasvõi kodus koos tööd teha ja nõnda lastega aega veeta: /.../ “*tööl oli kogu aeg, pidu pillerkaar, siis kui oli vaja kõvasti tööd teha, siis tuli kõvasti tööd teha ja siis kui oli kohustused jaotatud nii öelda lastele, siis ega lastele appi ei tulnud, siis lapsed pidid ise hakkama saama*” (I-1). Oli ka isa, kes rääkis, et tema isal olid küll muud tegevused, kui lapsega ajaveetmine, aga samas tões, et kui ta oli juba vanem, siis isa kohati võttis temaga

ette teatud tegevusi, näiteks viis kalale. Ise selgitas seda nii, et isa ei tegelenud temaga varem ilmselt sellepärast, et ta oli siis veel liiga väike ja vajas palju tähelepanu. Isal puudus ehk oskus ja tahtmine liiga väikese lapsega toimetada: *“Noh ütleme niimoodi, et tal oli rohkem muid tegemisi, kui minuga tegeleda teatud vanuseni, aga kui must tuli juba sihuke vanem, ei pidanud vaatama, et ma ei vigastaks ega midagi, et küll ta mind kalale vedas ja, aga siuke päris lapsele ütleme, et ei olnud prioriteet number üks”* (I-4). Vaid ühe intervjuus osaleva isa puhul tuli välja, et tema hinnangul tema enda isa ikka tegeles temaga. Ta tunnetas seda nii, et veetis isaga aega erinevatel perekondlikel väljasõitudel ning isa oli ka mänginud temaga: */.../ “käimine ja väljasõidud mingid /.../ et ka mängis ja”* (I-2). Mitmed uurimuses osalenud isad olid pigem arvamusel, et isad nendega ei tegelenud nii palju, kui oleks võinud. Tõdeti, et veel üks põhjustest, miks nende isad ei osalenud palju nende elus, võis olla lisaks isade rohkele töötegemisele see, et lihtsalt aeg oli selline. Isad ei tegelenudki siis lastega nii palju ning see ei olnud ühiskonnas veel saanud normaalsuseks nagu tänapäeval.

Isaks olemise oskus ja isa eeskujud

Osalejad rääkisid ka veel sellest, et nende isad ehk ei osanudki olla isa, nii öelda polnud valmis isaks olemiseks. Teatavasti saadi varasematel aegadel isaks kohati varem kui tänapäeval, mida ma ka enda ja oma tuttavate vanemate ja vanavanemate näitel olen kunagi täheldanud. Näiteks Kutsar (2007) rääkis sellest teemast nii, et tavaliselt valivad inimesed endale partneri omavanuste seast, kuid mehed on huvitatud laste saamisest pigem hiljem kui naised. Nii võib tekkida olukord, kus naine on valmis last saama, aga mees veel mitte: *“Et ega meil kodus ei pruukinud vanemadki küsida seda et, et kuidas koolis läks, või mis koolis tehti, või mis igapäevane elu nii öelda oli... ei aidatud nii öelda ka koolitöodes, trennides, ma pole isaga kunagi trenni koos teinud, ma pole isaga kunagi motikat või jalgratast parandanud, autosid parandanud, ma ise tegin seda, ise õppisin, keevitust midagi siukest ta ei näidanud mulle, puidutööd kui sellist näitas (nimi kustutatud, meessoost sugulane) mulle, mitte keegi teine. Isa (nimi kustutatud) absoluutselt ei huvitanud see, et ta ei osanud, ta ei olnud valmis selleks, ta oli lihtsalt teistsuguse aja inimene, ta ei osanud seda teha, et nii on”* (I-1). Eelnevas tsitaadis rääkis uuritav isa sellest, et tal oli meessoost sugulane, kes temaga ikka tegeles ning kellelt ta õppis erinevaid tegevusi, näiteks puidutööd, mida ta oleks eeldanud oma isalt õppida. Samas sai ta need oskused, mida ta pidas oluliseks, tänu oma sugulasele, mis on ka oluline meheks ja tulevaseks isaks sirgumisel. Ka teised lähedased meessoost inimesed võivad anda positiivset eeskujut lapsele.

Uurimusest tuli välja, et uuritavad isad üldiselt tundsid puudust oma isaga koos veedetud ajast lapseas, aga samas tunnetavad, et isad tegid palju tööd selleks, et tagada lastele materiaalseid väärtusi, mida lapsena ka ju sooviti ning väärtustati: *“Alati saime endale neid asju, mida me nagu soovisime, et lastel ikka igasuguseid unistusi ja asju, ja alati need ka täideti eks muidugi seda lõivu pidi maksma, et isa oli pidevalt tööl”* (I-3). Siin tunnetan, et isad kompenseerisid oma äraolekut poegadele materiaalsete asjadega.

Hea ja halb isa tagasivaates

Üldiselt oma isast uuritavad mäletavad nii negatiivseid kui ka positiivseid asju – seega toongi mõned näited ja arvamused välja, kus räägitakse oma isa loomusest ja ka pahedest. Mõne isa puhul tuli välja mingil ajaperioodil esinenud sõltuvushäireid, mida siis uuritavad ei hinnanud oma isa juures. Leiti, et kõik need sõltuvustegevused pärssisid isa vaimset ja füüsilist tervist. Märgati oma isa puhul ka töötamisega seotud läbipõlemist: *“Eks mingi periood oli tõenäoliselt probleeme alkoholiga, mingi periood olid mingid kasiinosõltuvused ja noh kindlasti ka lõpuks kogu kompotiks olid ka siis need ületöötamise tugevad tunnumärgid, mis nagu ei näidanud teda lõpuks väga heas valguses, et palju selliseid ka ebameeldivaid mälestusi”* (I-3). Niisamuti toodi välja oma isa juures tunnetatud ükskõiksust, mida uuritav selgelt ei aktsepteerinud. Ta leidis, et ei olnud normaalne lapse sünnipäeval kodust lahkuda, nagu oleks tal ükskõik. Uuritav ise märkas, et tema sõprade isad olid vähemalt laste sünnipäevadel olemas, aga tema isa mitte: *“No siuke jälle teatud mõttes ükskõiksus, vaata, et kui ei sobi midagi, siis asjad kokku ja kalastama või midagi, et siuke, et see mulle ei sobinud kunagi, et näiteks, kui mul on sünnipäev, et ta kõnnib minema lihtsalt, või noh siuksed mina ei tea on need too ajalised isad, on need mis need on, aga nagu laste sünnipäeval nad on alati olnud, no mul vanamees see kõndis alati kalale, aga noh, mida ma nüüd olen tähele pannud on need jälle talle kõige tähtsamad asjad noh, et ju ma olin piisavalt tüütu pätakas, kellega oli liiga palju tegemist, et oli lihtsam lihtsalt minema minna, ma arvan, ma ei tea”* (I-4). Eelmise tsitaadi lõpus uuritav on ise analüüsinud, et need tegevused, mida tema isa tegi lapsega aja veetmise asemel, on tema isale ka nüüd väga olulised tegevused või hobid. Näiteks uuritav toob välja, et kalastamine paneb tema isa silma särama, aga lapse meelest oleks võinud neid tegevusi ja hobisid teha koos temaga. On tunda, et uuritav oleks soovinud rohkem isaga koos aega veeta. Lapsena tundis uuritav, et on oma isale tüütu ja koormaks, ning leiab, et sellepärast tema isa ei kaasanud teda enda tegevustesse. Samuti Lamb (2004) rääkis sellest, et lapsed ise soovivad tegelikkuses, et isad oleksid nende jaoks rohkem olemas ehk osaleks enam nende kasvatamisel ning tegutseks koos lapsega.

Üldiselt leidsin, et uuritavate endi isad tegelesid lastega ning osalesid oma poegade elus vähesel kujul. Mõni tunnistas koguni, et isa ei osalenud tema hinnangul üldse tema elus ning ta pidi õppima hakkama saama üpris iseseisvalt. Lapse arengut silmas pidades ei ole Lambi (2004) teooria kohaselt hea isa kuvand see, kes ei osale poja elus ega tegele lapsega üldse või teeb seda väga vähe. Halb isa ei arenda oma last kaasamisega oma tegemistesse ega loo pojale kui tulevasele isale kvaliteetset pinnast edasises elus hakkama saamiseks.

Samuti tuli uurimusest välja see pool, kus osalejad tundsid, et nende isad olid ükskõiksed nende suhtes, nad polnud oma isadele prioriteediks. Tunnetati, et oma isad sisustasid vaba aega pigem alkoholiga või mõne muu tegevusega, mis polnud seotud lastega. Eelneva kohta on Mikser (2008) tõlgendanud, et heast isast tuntakse puudust, kui isa on eemal oma lastest. Uurimuses isad pigem tundsid puudust lapsepõlves oma isaga koos veedetud ajast. Leian Mikser (2008) teooria järgi, et osalejatel olid teatud hetkedel pigem head isad, kuna oma isast tunti puudust. Leian veel, et siin võib olla ka seos sellega, mida rääkis Kutsar (2007) oma artiklis, et isaks saamine on seotud faktiga, kas mees üldse soovib isaks saada. Näiteks kui uuritavate isad ei olnud valmis isaks saama, siis võis neil esineda identiteedi kujunemisel probleeme, mis võib väljenduda nõnda, et isa ei osale piisavalt lapse elus, on ükskõikne lapse suhtes või ei osale üldse lapse kasvatamisel. Võib juhtuda, et isaks mitte valmisolekul maandab isa oma identiteedi kriisi hälbelise käitumisega, uuritavate kirjeldustes olid nendeks isadel esinenud alkoholi- ja kasiinosõltuvus. Olulist rolli isaks saamise soovis mängib Kutsari (2007) hinnangul ka see, kas tulevasel isal endal on üldse isaideaal olnud ning milline see on olnud. Sellest võib sõltuda, kuidas tulevane isa ise endas isadust konstrueerib, kas ta on selleks valmis ja pühendub oma lapsele.

Ootused isale tagasivaates

Samas leian, et uuritavatel oli ka positiivseid mälestusi enda isadest parasjagu, nad ise olid juba unustanud need negatiivsed kogemused ära: /.../ *“aga selle on ikkagi positiivsed mälestused nagu kõvasti üle kaalunud, et neid halbu asju nagu ei tulegi naljalt meelde”* (I-3). Isegi, kui tajuti, et oma isa oli kohati eemalolev, ükskõikne, siis teatud uuritavate isad suutsid ikka mingil määral näidata oma poegadele hoolivust ja armastust, kes rohkem ja kes vähem. Minu hinnangul uurimusest selgus, et isad ikkagi hoolisid, eriti tuli see esile uuritava puhul, kelle jaoks olid ka isa pakutavad materiaalsed hüved olulised: *“Ikkagi oli aru saada, et see armastus on nagu suur, mis on olemas, et need vähesed hetked, kui olid, siis oli seda nagu*

tugevalt tunda ja see oli nagu ka need hetked sinuga kaasas, kui teda ei olnud eksju, et ta hoolis nagu, ja alati saime endale neid asju, mida me nagu soovisime, et lastel ikka igasuguseid unistusi ja asju ja alati need ka täideti” (I-3).

Positiivsuse poolelt leiti veel, et uurimuses osalenute isad olid loomult pigem ikka head, toodi välja ka, et isa oli töökas, aus, lahke: *“Ausust, töökust, lahke oli” (I-2)*. Tunnetati ka mõistmist oma isa poolt ja positiivset konkreetset asjadest rääkimisel: *“Hea meelsus pigem, asjade mitte mämmutamine ja proov asjadest, arusaamise püüd” (I-1)*. Uurimuses osalenud isa hindas oma isa puhul isegi seda, et öösiti oli ta alati kodus, ei kadunud päevadeks kuskile ära ning pärast alkoholi tarvitamist oli isa käitumine siiski mõistlikkuse piirides, ta oskas end ülal pidada korrektselt: *“Selles suhtes ei või midagi ette heita, et alati ta öösiti kodus olnud nii palju, kui ma mäletan ja kunagi ma ei mäleta, et oleks maganud kuskil põrandal purjus peaga, et no selles suhtes on okei” (I-4)*. Endi isade puhul mäletati tegelikkuses nii seinast seinast olukordi, aga samas leian, et on oluline, et isegi negatiivsete mälestuste puhul tunnetati ikkagi, et isa oli olemas, isegi kui ta polnud füüsiliselt parasjagu kohal. See, kui isa suudab oma äraolekuga panna lapse tundma, et ta on armastatud ja hoolitsetud, on samamoodi positiivne näitaja. Nii nagu Sinkkonen (1998) on oma teoses öelnud, et lapsed ise peavad heaks isaks just seda, kes pakub hoopiski hellust ja armastust, mitte ainult materiaalselt kindlustatust. Aga sellegipoolest oli ka kogemusi, kus isa oleks võinud rohkem kaasata oma poega enda hobidega tegelemisse ja sellega oleks loonud oma pojaga veel tugevama sideme. Lambi (2004) teose põhjal on teada, et isa osavõtlikkus lapse elus tagab lapsele parema heaolu ja kognitiivse arengu.

4.3. Isad reflekteerivad enda ja oma isa isaks olemist

4.3.1. Sissevaade endasse

Teistsugune isa

Tunnetasin tugevalt seda, et isad reflekteerisid enda isaks olemist oma isa kaudu, et uuritavad isad rääkisid enamasti enda tajutud isadusest läbi isiklike kogemuste koos oma isaga kasvamisel. Neid aspekte, mida nad tajusid oma isaga kasvamisel pigem negatiivsetena, püütakse teadlikult vältida. Isana tegutsedes püütakse olla parem isa ega soovita teha samu vigu, mida tegid nende isad nende hinnangul: *“Noh eks ma püüan nagu rohkem tegeleda, meenutades seda, et mul endal nagu ju ei olnud väga isa, kes minuga tegeleks ja eks*

loomulikult mis veel, igasuguseid muid asju prooviks ka teistmoodi teha, näiteks laste ees mitte pere tülisid lahendada, mida ikka ette tuleb ja seda minu lapsepõlves oli nagu päris palju ja prooviks olla nagu parem isa, kuigi mul oli hea isa, aga prooviks neid väheseid asju teha paremini, kui minu isa tegi” (I-3). Isad tunnistasid ennast analüüsides, et nad on teistsugused, kui olid nende isad. Tunnetatud puudujäägid oma lapsepõlvest üritatakse teadlikult kompenseerida oma lastele, tegutsedes rohkem nendega koos, käies koos reisidel ning kalal. Püütakse samastuda oma lastega mõistmaks, mis neile meeldib, olla nõnda lastele hea isa, keda nad vajavad: /.../ “ et mina olen nagu natukene teistsugune isa olnud, et kui võib olla minu isa oli, et mina nagu oma isast neid asju ei mäletanud, et noh ma olen nagu rohkem selline mänguline ja rohkem samastun nagu nende väikeste tegelastega, et pigem nad siis mäletavadki võib olla, kui sellist poolt rohkem, et nagu selline lahe isa, et ja noh eks ka näpuotsaga neid materiaalseid asju ja kindlasti oleme ka käinud päris palju reisimas koos ja mõned kalalkäigud ka” (I-3). Uuritav isa leidis, et tema teeb teistmoodi, kui tegi tema isa. Tema päritoluperes ei olnud üksteise aitamist kui sellist, lapsed pidid oma koduste kohustustega varakult ise hakkama saama. Ta leiab, et tema praeguses peres on vastupidi, et üksteise toetamine ja abistamine on olemas: “Noh mis see maaelu, elu oli maaelu, et ei olnud sellist aitamist, kui meil, mis meil praegu on endal teeme, nii kui oli vaja teha, siis oli vaja teha” (I-1). Lamb (2004) leidis, et paljud mehed kujundavad oma isaksolemist lapsepõlvemälestuste põhjal: nad kas siis üritavad kompenseerida oma lastele neid puudujääke, mida nad ise lapsena tundsid, või hoopiski jäljendavad oma isasid. Siin osas leidsin, et uuritavad isad kompenseerivad oma lastele puudujääke, mida nad ise lapsepõlves kogesid.

Oma vigade teadvustamine

Uuritavad tõid esile ka selle, et isaks olemisel on sama oluline mõista ja analüüsida ka enda vigu lapsena, mitte ainult isa tehtud vigu. Kui oma vigadest saadakse aru ja mõistetakse, miks mingi asi ei toiminud, siis selle põhjal saab olla parem vanem oma lapsele, leiab üks uuritavatest isadest. Nii oskab ta õigel ajal märgata, et tema lapsega ei korduks samad vead, mida tema enda arvates lapsena tegi. Isa leiab, et oma tehtud vigadest õppimine ja nende tunnistamine aitab kaasa laste kasvatamisele ja väärtuste õpetamisele: /.../ “mida ma olen proovinud neile selgitada, aidata neil, et nad võtaksid kaasa oma tulevikuellu selle, et nad ei jäta poolikuks neid asju, mida nad teevad ja oleksid võimalikult põhjalikud oma asjades, et ei teeks selliseid rumalaid vigu, nagu mina omal ajal tegin, et jätan poolikuks mingid asjad või ei tee lõpuni või ei panusta piisavalt või ei pühendu sajaprotsendiliselt selle sinna asja, mida

ma teen, et lõdva kummiga asja tegemisest ei tule mingit tolku jne” (I-1). Burri (2003) tõlgendus sotsiaalselt konstrueeritud isadusest oli, et isaks olemine on loodud suhetes teiste inimestega. Juba noorel poisil on ettekujutus isast ja potentsiaalselt isaks saamisest, laps ise loob oma tähelepanekute ja kogemuste najal enda isakuvandi. Seega tundsin väga palju vastandumist just negatiivsete kogemuste põhjal. Lapsepõlves negatiivsena kogetut püütakse vältida ja teha teistmoodi, kui nende isad. Samuti tähtsustatakse oma vigadest õppimist. Isad püüavad konstrueerida endas teistsugust isa vältimaks oma lastega samade vigade kordumist, mida nad ise tegid lapsena.

4.3.2. Võrdlus oma isaga

Erinevused võrreldes oma isaga

Toon välja uurimuses osalenud isade sarnasused ja erinevused võrreldes nende endi isadega. On juba teada teooria osast, et noored isad võivad võtta oma isadelt üle halva isa kuvandi ja võivad kasvatada oma lapsi samas vaimus – ei toeta, ei veeda aega, ei tegele piisavalt ning ei loo usalduslikku ega head suhet oma lapsega. Minu uurimuses püüdsid isad pigem erineda oma isadest, kes vähem ja kes rohkem. Leidsin, et eriti püüavad oma isast erineda need noored isad, kelle endi lapsepõlvemälestustes esines isaga koos tegutsemisel puudujääke ning olid kohati halvad mälestused ja kogemused oma isast: *.../ “igasuguseid muid asju prooviks ka teistmoodi teha, näiteks laste ees mitte pere tülisid lahendada, mida ikka ette tuleb ja seda minu lapsepõlves oli nagu päris palju ja prooviks olla nagu parem isa*” (I-3). Just isad, kes tundsid, et ei olnud oma isale lapsena prioriteediks, seavad oma lapsed esikohale ning leiavad alati nende jaoks aega: *“Mul on alati aega nende jaoks, et nemad on mulle prioriteet number üks*” (I-4).

Märkasin, et osalejatel, kelle meenutused oma isast olid pigem positiivsed ja negatiivset väga suurel määral ei kogetud, esines oma isast vähem erinevusi. Näiteks üks isa rääkis, et tema on natuke leebem, kui oli tema isa. See oli ainuke erinevus, mida ta tunnetas: *“No võibolla natuke leebem*” (I-2), aga samas ta ka lisas, et võibolla on ta isegi liiga leebe: *.../ “võib olla liiga leebe noh, natuke üle käte*” (I-2). Mina tõlgendaks seda nii, et I-2 enda isa ei olnud range, pigem leebe, aga tema ise lihtsalt on veel leebem. Isad tunnevad, et on oma lastele erineval moel olemas ja näitavad välja hoolivust oma laste suhtes.

Erinevused ilmsid väljaspool kodu lastega tegutsemisel, näiteks koos sportimine, laste sõidutamine kooli ja lasteaeda, huviringidesse, reisidel käimine, erinevad väljasõidud. Samuti oli erinev oma isadega võrreldes see, et osalejad tunnetavad oma laste toetamist, abistamist, koos lastega õppimist. Nad õpetavad ka ise järglastele erinevaid väärtusi ja püüavad olla üldiselt eeskujuks isa rollis. Isad tunnistasid, et püüavad olla paremad, kui nende isad, püüavad toetada oma laste tulevast iseseisvat elu. Samuti tundsid isad, et nad õpetavad oma lastele näiteks rahaga ümber käimist, vastutuse võtmist, pingutamist. Üldiselt elatakse kaasa oma laste tegevustele, mida uuritavad ise oma isade poolt lapsepõlves ei tundnud. Sama kinnitas üks uuritav isa: *“Noh üks ma püüan nagu rohkem tegeleda, meenutades seda, et mul endal nagu ju ei olnud väga isa, kes minuga tegeleks”* (I-3). Seega on noortel isadel erinevused võrreldes oma isadega eriti neis valdkondades, milles uuritavad ise kunagi oma isa puhul puudust tundsid.

Leian, et erinevused on pigem positiivseks alustalaks osalejate oma poegade kasvatamisele, ning arvan, et uurimuses osalenud isad pigem toetavad ja arendavad oma lapsi. Siin saab välja tuua selle, mida on Lehtsaar (2012) väitnud, et hea isa on lapse elus kindluse ja turvatunde looja ning isaga heas suhtes kasvanud laste heaolu näitajad on kõrgemad. Terve ja positiivse suhte pinnalt kasvab kõrge enesehinnanguga laps. Sellised lapsed on õnnelikumad, samuti on need lapsed edukamad õpingutes ja töös, oskavad suunata oma tundeid ja käitumist.

Negatiivne kogemus suurendab tunnetatud erinevust isast

Lapsepõlves negatiivseid kogemusi tundnud isad rääkisid, et nad tegelevad oma lastega rohkem, kui nende isad omal ajal: *“Seda ma arvan, et mäletavadki, issi oli tore, issi mängis ja õppis meiega, issi õpetas, issi aitas, ikka mäletavad siukest, muidugi, sest, see on, väiksest peale olen teinud neid asju ju, mitte see, et ma nüüd korraaks teen või, kogu aeg ma olengi lihtsalt siuke, muud miskit”* (I-1). Kirjeldati, et nende isad ei tegelenud nendega üldse sellisel moel, kui nemad hetkel oma lastega, poegadega: *“Et ega meil kodus ei pruukinud vanemadki küsida seda et, et kuidas koolis läks, või mis koolis tehti, või mis igapäevane elu nii öelda oli, ei aidatud nii öelda ka koolitöodes, trennides ma pole isaga kunagi trenni koos teinud, ma pole isaga kunagi motikat või jalgratas parandanud, autosid parandanud, ma ise tegin seda, ise õppisin, keevitust midagi siukest ta ei näidanud mulle, puidutööd, kui sellist näitas (sugulane, nimi kustutatud) mulle mitte keegi teine. Isa (nimi kustutatud) absoluutselt ei huvitanud see, et ta ei osanud, ta ei olnud valmis selleks, ta oli lihtsalt teistsuguse aja inimene, ta ei osanud seda teha, et nii on”* (I-1). Esines suuri erinevusi oma isast just neis

valdkondades, kus isad kogesid lapsepõlves negatiivseid tundeid, nüüd püüavad nad ise teadlikult vältida samu vigu. Näiteks isa, kellelt uurisin samastumise kohta oma isaga, vastas konkreetselt: “*Ei*” (I-1). Ühtlasi toon välja teema, et I-1 oli uurimuse osalejatest ainuke, kes mainis, et tema koges kodus isa poolt negatiivset kasvatusmeetodit: “*Rihm ja vits*” (I-1). See on ilmselt põhjus, miks ta püüab erineda oma isast põhimõtteliselt täielikult kasvatusmeetodite poolest. Ta on ise konstrueerinud enda kogemuste läbi uue isakuvandi ja püüab oma isast täielikult erineda. Samamoodi nagu Lamb (2004) rääkis, et isad püüavad kompenseerida oma lapsepõlvemälestusi oma lastele, siis siin ka teadlikult välditakse negatiivsete kogemuste kordamist oma lastega. Niiberg (2006) väitis, et karm kasvatus isa poolt mõjub pojale pigem negatiivselt, see ei anna pojale head eeskuju oma isakuvandi loomisel. Seetõttu võib poeg kui tulevane isa edaspidi oma poja arengut pärssida. See võib pidada paika, aga leian, et minu uuritava negatiivse kasvatusmeetodi puhul pole see õnneks nii läinud – uurimuses ei kajastu, et ta pärssiks oma poja arengut.

Sarnastumine oma isaga

Sarnasuste poole pealt on kõige suurem näitaja materiaalne teema: “*Tal oli ka see materiaalne ja*” (I-2). Nagu teistes uurimustes isadest (Lamb, 2004) on ka minu uurimuses isad leidnud, et nad on sarnaselt nende isadele leivateenija rollis, see tuli esile kõikidel osalejatel. “*Parem ma toon selle leiva ära lauale, minu närvid ei kesta seda kodust nii öelda show’d*” (I-4). Töö tegemist kui sellist hindasid kõik uuritavad sarnaselt oma isaga, see on selline kõige suurem sarnasus üldse: “*Oma peres tõlgendan seda samamoodi, et pidevalt töö ja töö*” (I-3). Ja ühe isa puhul kajastus, et ta on oma isaga suhteliselt sarnane igas valdkonnas, leebe, mängib lastega, käib väljasõitudel nagu tema isa seda kunagi temaga tegi: “*Käin ka lastega, igal pool käimine ja väljasõidud mingid*” (I-2). Sarnasusi leidsin üldiselt vähem, pigem jäid silma erinevused oma isast. Leian, et noored isad on võtnud oma isadelt üle rollid ja tegevused, mida nad on tajunud positiivsetena. Järeldan, et isad uurimuses on tajunud oma isade puhul lapsepõlves positiivsena materiaalselt heaolu kui ka palju töö tegemist. See sobib Lambi (2004) kirjelduse alla, kus isad jäljendavad oma isade kunagisi praktikaid isaks olemisest.

Kokkuvõte

Isa olemasolu lapsele on äärmiselt oluline, kuna isa arendab lapses nii vaimseid kui ka füüsilisi oskusi. Isade osalemine laste elus tagab laste heaolu ning lastel, kes on kasvanud koos osaleva, tegeleva isaga, esineb rohkem kognitiivset pädevust, suurenenud empaatiavõimet. Nad on edukamad õppimises ning kontrollivad paremini oma emotsioone. Isa olemasolu oma poja jaoks on tähtis, kuna isad on poegade esmased autoriteedid ja nende omavaheline suhe on oluline ja hindamatu ressurss poja tulevaseks eluks. Poja positiivse isakuvandi loomisel mängib rolli positiivne suhe isaga, sest isaks kujunemisel on seos päritoluperega. Isade käsitusi isaks olemisest on vähe uuritud ning isasid on uuritud rohkem läbi emade perspektiivi, seega on oluline viia läbi uurimusi isade endiga. Uurimuse eesmärk oli saada ülevaade isakuvandist noorte isade käsituses, kuidas isad tunnetavad oma rolli ühiskonnas ja perekonnas, millistena nad näevad enda isasid ning kuidas nad tõlgendavad isaks olemise mõju oma poegadele. Uurimuses kasutasin andmete saamiseks poolstruktureeritud intervjuud, milles osalesid neli isa, kes ise kasvatavad 4-12 aasta vanuseid lapsi ning kõigil on vähemalt üks poeg.

Isad leiavad ühiskonnas ja oma peres üheselt, et nad on leivateeniija rollis. Lisaks osalevad isad suurel määral väljaspool kodu tegevustes oma lastega. Isad leidsid, et nende rolli juurde käib ka lastega õppimine, väärtuste õpetamine, laste sõidutamine huviringidesse, sportimine ning mängimine. Uurimuses osalenud isad leiavad, et püüavad olla olemas oma laste abistamisel ja juhendamisel, eriti mehelikkusega seotud teemadel, näiteks tehnilised ja materiaalsed küsimused. Tõdeti, et isa roll kodusiseselt võiks olla suurem, et kodus panustavad nad vähem.

Osalejad nägid oma isa pigem ainult leivateeniija rollis, nad ei tegelenud oma lastega nii palju kui uurimuses osalenud isad. Oma isaga on osalejad lapsepõlves kogunud nii negatiivset halva isa kuvandit kui ka positiivset hea isa kuvandit. Uurimuses osalenud isade lapsepõlves kogetud halva isakuvandit püütakse teadlikult vältida ning kaasa on võetud oma isadelt hea isakuvandi juurde käivad tegevused ja rollid. Oma isakuvandi loomise juurde on konstrueeritud ka seda, mida ühiskond on näidanud ja pakkunud, milline peaks olema hea isa. Oma isast püütakse pigem erineda. Neid puudujääke, mida isad tundsid oma lapsepõlves, püüavad nad nüüd korvata oma lastele, tegeledes nendega rohkem, kui nende isad nendega tegelesid.

Uuritavad isad rääkisid enda tajutud isadusest läbi oma kogemuste koos oma isaga kasvamisel. Aspekte, mida nad tajusid oma isaga kasvamisel negatiivsena, püütakse teadlikult vältida. Isana tegutsedes püütakse olla parem ega soovita teha neid samu vigu, mida tegid nende isad omal ajal neid kasvatades. Aspekte, mida kogeti lapsepõlves positiivsena oma isaga kasvades, on uurimuses osalevad isad võtnud ka oma isaksolemise praktikasse. Uurimuse põhjal tunnevad isad end koduvälistes tegevustes lastega pigem osalevate isadena ning leiavad, et nad pigem toetavad, mõistavad ja abistavad oma poegi. Üldiselt leidsid kõik osalejad, et nemad on head isad oma poegadele ning püüavad oma võimete kohaselt tegeleda ja osaleda oma poegade eludes ja seda on nad teinud laste sünnist saati.

Isade uurimisel tekkis mõte, et uurida võiks veel lapse ema seost isade isakuvandi loomisega, kas ja kui palju on isad muutnud oma isaks olemise rolle ja isakuvandit oma laste emade tõttu. On teada, et isad kujundavad oma poegade isaks olemise kuvandit, aga kas ka ema võib kujundada teadlikult või alateadlikult oma laste isa isaks olemise kuvandit, mis roll võiks olla emadel oma laste isa isaks olemise praktikas. Lisaks leian, et isasid on vaja jätkuvalt veel rohkem toetada ühiskonna poolt ehk poliitikakujundajate ja tööandjate poolt. Usun, et ühiskonnal on suur mõju sellele, kuidas isad enda rolle peres näevad. Kui isad märkavad rohkem teatud tegevusi ja rolle enda ümber, siis ei ole nende rakendamine ka oma perekonnas nii raske. Siinjuures oleks veel vaja uurida, mida isad vajavad selleks, et nad kasutaks rohkem vanemapuhkust ning saaksid nõnda sünnist alates luua oma lapsega tugeva sideme kogu eluks ja olla ka toetav partner lapse emale.

Täna siiralt oma bakalaureusetöö juhendajat Dagmar Kutsarit, kes oli suureks toeks ja abiks minu lõputöö valmimisel.

Summary

The presence of a father for a child is extremely important, as the father develops mental as well as physical skills in the child. Having a father for his son is important because fathers are the primary authority figures for sons and their relationship is an important and invaluable resource for the son's future life. A positive relationship with the father plays a role in creating a positive father image for the son. Fathers' approaches to being a father have been little studied, and fathers have been studied more through the perspective of mothers - so it is important to conduct research with fathers through the fathers themselves. The purpose of my research was to get an overview of the image of the father in the perception of young fathers, how fathers perceive their role in society and the family, how they see their own fathers, and interpretations of the impact of being a father in their family on their sons. In the research, I used a semi-structured interview to obtain data, in which four fathers, who themselves raise children aged 4-12 years, and all of whom have at least one son, participated.

The research revealed that modern fathers already have more father roles than just the role of breadwinner, and they are more present for their children than their own fathers were. But despite this, even today, fathers still see themselves strongly in the role of breadwinners, that is, in their opinion, fathers still bring bread to the table.

Kasutatud kirjandus

Allen, S., ja Daly, K. (2007). *The Effects of Father Involvement: An Updated Research Summary of the Evidence*. Father Involvement Research Alliance. Canada: Center for Families, Work & Well-Being, University of Guelph.

Arro, G., Ots, A., ja Kangro, E. M. (2015). Enesemääratluspädevus. E. Kikas ja A. Toomela (toim), *Õppimine ja õpetamine kolmandas kooliastmes. Üldpädevused ja nende arendamine* (lk 89-90). Tallinn: Eesti Ülikoolide Kirjastus OÜ.

Biin, H., Karu, M., Masso, M., ja Veldre, V. (2013). *Eesti vanemapuhkuste süsteemi analüüs*. Aruanne. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

[/https://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/03/2013-Vanemapuhkuste-susteem.pdf](https://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/03/2013-Vanemapuhkuste-susteem.pdf)

Burr, V. (2003). *Social constructionism: Second edition*. Usa, Canada: Taylor & Francis Group.

<file:///C:/Users/MarkiisehituseO%C3%9C/Downloads/Social%20Constructionism%202nd%20Edition%20-%20Vivien%20Burr.pdf>

Kalmus, V. (2015). Diskursusanalüüs. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*.

<http://samm.ut.ee/diskursusanalyys>

Kutsar, D. (2007). Mees ja perekond: isadus. D. Kutsar (toim), *Mees sotsiaaluuringu subjektina* (lk 51-65). Tallinn: Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium, Sotsiaalpoliitika info ja analüüsi osakond.

Kutsar, D. (2012, november). "Isaks olemine ja isa rolli muutumine". Esitlus, *Konverents "Isa või isane"*. Tallinn: MTÜ Üksikvanema Heaks koostöös SA Väärtustades Elu.

<https://save.ee/konverents-isa-voi-isane/>

Lamb, M., E.(2004). *The Role of the Father in Child Development. Fourth Edition*. Canada: John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey.

Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M. ja Strömpl, J. (2014). Intervjuu. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. <https://samm.ut.ee/intervjuu/>

Luik, M. (2008). Saateks. M. Vassiljev, ja M. Luik (toim). *Isana olemas olla* (lk 5-7). TLÜ Rakvere Kolledž: AS Kuma.

Mikser, R. (2008). Isa roll perekonnas ja laste kasvatamisel. M. Vassiljev, ja M. Luik (toim). *Isana olemas olla* (lk 77-81). TLÜ Rakvere Kolledž: AS Kuma.

Niiberg, T. (2006). *Meheks, isaks ja härrasmeheks*. Tartu: AS Atlex.

Paolicchi, S. (2021) A Look At The Role Of A Father. *Dads Finding More Family Time*. [Blogi]. Family Focus Blog. <https://familyfocusblog.com/look-modern-dad/> Kasutatud 13.02.2024.

Parke, R. D. (1981). *The developing child. Fatherhood*. J. Bruner, M. Cole ja A. Karmiloff-Smith (toim, 1996). London: Harvard University Press Cambridge, Massachusetts.
https://books.google.ee/books?hl=en&lr=&id=cjyq-1C6RIkC&oi=fnd&pg=PP13&dq=related:Vi0J1meYG9UJ:scholar.google.com/&ots=0hiA5zP7Rp&sig=7vmKXm-pwQprTuwTAW4Qp_878pk&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

Pediatric Associates of Franklin. (2023). The importance of a father in a child's life. *Fathers and Emotional Development*. American Academy of Pediatrics. Kasutatud 5.05.2024.
<https://www.pediatricsoffranklin.com/resources-and-education/pediatric-care/the-importance-of-a-father-in-a-childs-life/>

Rohtma, V. (2008). Olen teel. M. Vassiljev, ja M. Luik (toim). *Isana olemas olla* (lk 30). TLÜ Rakvere Kolledž: AS Kuma.

Rämmer, A. (2014). Valimi moodustamine. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. <https://samm.ut.ee/valimid/>

Selg, M. (2008). Erialakeel. “Refleksiivsus” ja “reflekteerimine” pole sünonüümid ega vastandu tõenduspõhisele praktikale. *Ajakiri Sotsiaaltöö, nr. 4/2008*. Kasutatud 20.05.2024.
file:///C:/Users/MarkiisehituseO%C3%9C/Downloads/Ajak036_Sotsiaaltoo_2008_4%20(1).pdf

Sinkkonen, J. (1998). *Koos isaga*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Sotsiaalkindlustusamet (2024). *Isa ja vanemahüvitis ja isapuhkus*. Kasutatud 3.05.2024
<https://sotsiaalkindlustusamet.ee/perehuvitised-ja-muud-toetused/perehuvitiste-ulevaade/isa-vanemahuvitis-ja-isapuhkus>

Strömpl, J. (2020). Üldmetodoloogilised küsimused. M-L. Tikerperi (toim). *Kvalitatiivsed uurimismeetodid sotsiaalteadustes*.
<https://sisu.ut.ee/kvalitatiivne/uldmetodoloogilisi-kusimusi/>

Tuuling, L. (2007). Isaga koos on kasvada hea. *Eesti lasteaiadõpetajate ajakiri, 12.12.2007*. Kasutatud 5.05.2024.
<https://www.lasteaed.net/2007/12/12/isaga-koos-on-kasvada-hea/>

William J. Shaw Center for Children and Families, (i.a.). *The Fathers' Project*. USA: University of Notre Dame. Kasutatud 5.05.2024
<https://shaw.nd.edu/research/the-fathers-project/>

Williams, S. (2008). *What is Fatherhood? Searching for the Reflexive Father*. Los Angeles, London, New Delhi and Singapore: SAGE
DOI: 10.1177/0038038508088837

Lisad

Lisa 1.

Intervjuu kava

Teen lõputöö teemal isadeks kasvamisest. Sellega seoses tahaksingi teada saada läbi intervjuu isadega, et kuidas on noorte isade endi isad neid mõjutanud oma isaks olemisel ning täpsemalt soovin teada saada, et mida ja kas on noored isad oma isadelt üle võtnud laste kasvatamisel või mida ja kas on noored isad pigem vältinud, näiteks: mida nad teevad teistmoodi, kui nende isa tegi isa rollis olemisel ja vastupidi, mida samamoodi.

Mõte on leida mugavusvalimiga enda ümbert täpsemalt tutvusringkonnast 4-5 isa kelle laps/lapsed on vahemikus 4-12 aastast. Soov on noori isasid individuaalselt intervjueerida ning intervjuud salvestada, et saaksin hiljem rahulikult transkribeerida ümber.

Põhieesmärk on saada ülevaade isa kuvandist noorte isade käsituses ning sellest lähtuvalt püstitasin 3 uurimisküsimust, millele soovin vastust leida:

1. Kuidas käsitlevad isad oma rolli ühiskonnas ja perekonnas?
2. Millisena näevad osalejad oma isasid?
3. Kuidas tõlgendavad osalejad isaks olemise mõjusid peres kasvavatele poegadele?

Toetavad küsimused intervjueeritavale:

1. Millisena Sa näed üleüldiselt ühiskonnas isa rolli laste kasvatamisel?
2. Sina isana, kuidas Sa tõlgendad isa rolli oma peres?
3. Mida sa oma isast mäletad enda kasvatamisel? Kirjelda seda.
4. Kui Sa meenutad oma lapseõlve ja suhteid oma isaga, siis kas Sa oled täheldanud nüüd ise isana olles muutusi suhetes oma lastega? Kirjelda palun, Mida Sa teed teistmoodi? Või mida Sa teed samamoodi?
5. Mida pidas Sinu isa oluliseks isa rollis olles, kui Sa olid laps? Mida Sina pead oma laste kasvatamisel oluliseks isa rollist lähtuvalt?
6. Millist omadust Sa enda isa juures kõige enam hindasid ning millist omadust üldsegi mitte? Millist omadust isana Sa enda juures hindad ning millist mitte?
7. Mida sa tahad, et Su lapsed sinust mäletaksid?
8. Mis Sa tegelikult arvad, mida Su lapsed sinust mäletavad?

Lisa 2.

Osalemise palve uurimuses osalemiseks

Hea Noor Isa, kes Sa kasvatad last/lapsi vanuses 4-12 aastat, siis ma paluksin abi oma bakalaureuse lõputöö kirjutamisel.

Uurimistöö taustast:

Erinevaid uuringuid lugedes isadusest ja nende rollist perekonnas ning ühiskonnas üleüldse leidsin, et isasid on vähe uuritud ning erinevad õppejõud Tartu Ülikoolist samuti kinnitasid seda fakti, et isasid ja nende enesemääratlusi (enese kirjeldused ja mõtted) isaks olemisest ja isaks kasvamisest oleks vaja rohkem uurida. Suur osa isarolli käsitlevatest uuringutest on tehtud pigem emadega konsulteerides - läbi emade kogemuste ja vaatenurga läbi on loodud seosed nende laste isadega seonduvast.

Seega leian samuti, et on oluline uurida rohkem isadelt endilt ja seeläbi leida adekvaatseid tähelepanekuid ja nüansse, mida suudavad ainult isad ise tunda ja kogeda, sest on teada, et iga inimene on ise oma elu ekspert.

Ma sooviksin saada täpsemalt intervjuu kaudu informatsiooni, et kuidas on Sinu enda isa mänginud rolli Sinu isaks kujunemisel ning, mida Sa seal juures oled oma laste kasvatamisel oma isalt üle võtnud ja/või mida Sa pigem väldid oma laste kasvatamisel. Seega soov oleks leida vastused küsimuste kaudu, mis puudutavad Sinu kui noore isa isa rolli peres ja laste kasvatamist. Samas sooviksin kuulda ka Sinu lapseõlve kohta, et kuidas Sa ise tundsid ja nägid oma isa isarollis ning mis on tulnud Sulle kaasa Sinu isalt Sinu isarolli.

Uurimuse andmed kogun intervjuu vormis ehk individuaalse vestluse kaudu, kus küsin ettevalmistatud põhiküsimusi (8 küsimust) ning vajadusel suunavaid küsimusi juurde. Intervjuud soovin teostada aprillikuu jooksul Sinule sobival ajal ja kohas mille saame kokku leppida. Osaleja nõusolekul ma salvestan intervjuud mobiiltelefoni helisalvestiga ning hiljem kirjutan salvestuse ümber kirjalikuks vormiks. Salvestist kasutan ma vaid oma lõputöö raames ning kõik isiklikud teemad ja mõtted kasutan ma anonüümselt ja intervjuueeritava konfidentsiaalsus on samuti tagatud. Kõik andmed, mis kuidagi võiksid paljastada intervjuueeritava isikut ma jätan välja oma lõputööst. Näiteks isikuandmeid nagu nimeandmed ja elukoht ma ei kasuta oma töös ning ka üksikasjad intervjuus, mis kuidagi võiks paljastada isikut ma jätan oma lõputööst

välja. Inimese isikule ma loon koodi (näiteks isa 1(I-1). jne.), mis ei ole isikuga kuidagi seotud, et tagada anonüümsus uurimuses osalejale.

Väga loodan, et oled nõus osalema põnevas ja palju mõtlemisainet pakkuvast uurimuses mis aitaks mõista paremini isasid ja nende nägemust isaks olemisest. Seega ma väga soovin Sinu nõusolekut saada intervjuus osalemiseks või ka mitte nõusolekut osaleda minu isiklikule e-mailile või telefoni numbrile sms-iga (soovin, et jääks kirjalikult).

E-maili aadress: mandrimonika@gmail.com või tel: 53738723

Kui midagi jäi arusaamatuks või tekkis küsimusi seoses intervjuuga, siis võib julgesti ühendust võtta minu ülaltoodud kontaktidel.

Sinu vastust oodates,

Monika Mandri

Tartu Ülikooli infoühiskond ja sotsiaalne heaolu üliõpilane.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Monika Mandri

1. Annan Tartu Ülikoolile lihtlitsentsi minu bakalaureusetööle „Isade tunnetatud mõju poegade isaks kujunemisel: noorte isade enesemääratlused ja kogemused isadusest ning isa rollist peres, kus kasvavad 4 - 12 -aastased lapsed", mille juhendaja on Dagmar Kutsar PhD, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Monika Mandri

26.05.2024